

Zbigniew Marcin Kowalewski

**Kamrat Mauser har ordet:
Trotskisternas allians med de nationalistiska
revolutionärerna på Kuba**

Innehåll

Franska redaktionens inledning.....	1
På Kuba 1960 ”fanns många trotskistiska uppfattningar”	2
José Martí: Den revolutionära nationalismen och arbetarklassen.....	8
Julio Antonio Mella: Klassens oberoende och alliansen med den revolutionära nationalismen	14
Den trotskistiska rörelsen och nationalisterna.....	19
Karaktären av alliansen mellan trotskister och nationalisterna.....	25
Sammanfattning: Bokslut över ”den externa vägen”	32

Artikeln är översatt av *Björn Erik Rosin* ur franska tidskriften *Cahiers Léon Trotsky*, N° 80, mars 2003, s 5-54.

cahiers LEON TROTSKY

Redaktör för denna tidskrift var (till sin död 2005) den marxistiske historikern Pierre Broué.

Franska redaktionens inledning

Denna artikel är en kommentar till Gary Tennants viktiga bok [Karibiens dolda pärla - trotskismen på Kuba](#), som till stora delar publicerades i tidskriften Cahiers Léon Trotsky (n° 70-74) [även översatt till svenska] och som ger en utomordentlig skildring av den trotskistiska rörelsens okända historia på Kuba. Vi uppskattar hans starka strävan efter att få fram den historiska sanningen om denna bortglömda rörelse, som avsiktligt lämnats åt glömskan av sina stalinistiska motståndare, vilka kunde utnyttja sitt inflytande över ledarna för den segerrika kubanska revolutionen för att radera ut den ur Historien. Men vi är inte överens med hans historiska och politiska synsätt, något som kraftigt belastar de obestridliga fördelarna med detta arbete. Vi tänker ge en annan syn på kärnpunkten i denna historia, dvs frågan om de kubanska trotskisternas relationer till den revolutionära nationalistiska rörelsen. Vi har tidigare, i CLT n° 77, presenterat vårt eget synsätt, där vi framför allt kritiserat hur den dominerande uppfattningen inom marxistiskt tänkande sett på klasskaraktären hos och den roll nationalismen spelar bland förtryckta nationaliteter i koloniala och beroende länder.

Det som framför allt utmärker vår uppfattning är att vi skiljer mellan olika typer av nationalism bland förtryckta folk och att vi anser att det finns en proletär variant. Vi anser att i den mån arbetarklassen tvingas bekämpa lika former av kapitalistisk utsugning, inklusive nationellt förtryck, som "fullbordar och skärper den klassmässiga utsugningen" (Trotskij), så är den proletära varianten av nationalism en del av proletariatets klasskamp så länge som det tvingas bekämpa nationell utsugning och utgör en del av dess klassmedvetande. Denna form av nationalism är inte endast förenlig med den internationella socialismen utan kompletterar den.

På Kuba 1960 ”fanns många trotskistiska uppfattningar”

Adolfo Gilly, som i början av 1960-talet var bosatt på Kuba, hade haft möjlighet att förstå vissa gåtfulla delar av den kubanska revolutionens historia. Han skrev följande:

”Trotskismen hade påverkat den revolutionärt nationalistiska tendensen hos Antonio Guiteras (av stalinisterna förtalad som varken mer eller mindre än fascistisk), död 1935 i samband med förberedelserna för en revolutionär landstigning. Ur denna tendens uppstod den som senare skulle ge upphov till Fidel Castro. Jag tror att det är möjligt att visa att detta har ett samband med den lite speciella inriktning den kubanska ledningen haft, utan att detta var något medvetet val”.¹

Den trotskistiska rörelsen på Kuba hade först uppstått 1932 som Kommunistiska oppositionen på Kuba (*Oposición Comunista de Cuba*, OCC), som 1933 skulle bli Bolsjevik-leninistiska partiet (*Partido Bolchevique Leninista*, PBL) för att 1940 heta Revolutionära arbetarpartiet (*Partido Obrero Revolucionario*, POR), och var rätt betydelsefull med 600-800 medlemmar med inflytande inom arbetarrörelsen och den folkliga rörelsen under första hälften av 1930-talet, framför allt under revolutionen 1933.

”Ingen trotskistisk tendens vid den tiden låg så nära den sorts antiimperialistisk enhetsfront, som Kommunistiska internationalen under Lenin förespråkade för de efterblivna länder, där nationalistiska rörelser var förhärskande, i stället för den arbetarenhetsfront, som passade de utvecklade länderna, där massorna leddes av partier, som återopade sig på arbetarklassen.”²

Men efter det svåra nederlaget 1933 för revolutionen och sedan huvuddelen av medlemmarna – som valt en förment, och oundvikligen likvidatorisk, ”extern väg” att bygga Fjärde internationalen – anslutit sig till den nationalistiskt revolutionära rörelsen, försvann den trotskistiska rörelsen i början av 1950-talet. En del av de f d trotskisterna hade från 1934-1935 gått över till Antonio Guiteras grupp *Joven Cuba* [Unga Kuba], för att sedan med den integreras i Ramón Grau San Martíns *Det (äkta) revolutionära partiet på Kuba* och senare verka inom Eduardo Chibás’ *Kubanska folkets parti (ortodoxt)*. Dessa båda var nationalistiska och borgerligt populistiska masspartier.

En annan del av trotskisterna slog in på andra vägar, fortfarande nationalistiska, och efter andra världskriget tillhörde de ”revolutionära aktionsgrupper” som *Revolutionära upprorsunionen (UIR)*, *Revolutionära socialistiska rörelsen (MSR)* och *Guiteras’ revolutionära aktion (ARG)*. Det trotskistiska parti, som fortsatte att verka, gick också det först med i *MSR* och sedan *ARG*, även om bara helt kortvarigt. Dessa grupper skulle senare urarta i kriminell riktning och till sist också bli polisagenter. *UIR*, (där den unge Fidel Castro aldrig var medlem, i motsats till en ihärdig myt som hans amerikanske levnadstecknare Lionel Martin för länge sedan avslöjat) leddes av extrotskisten Emilio Tro, som blivit gangster, chef för polisskolan och polischef i Marianao, innan han mördades av hejdukar från *MSR*, som i sin tur leddes av Rolando Masferrer, f d kommunist och medlem av Internationella brigaderna under spanska inbördeskriget. Även Masferrer hade blivit gangster och därefter ledare för Batista-diktaturens beryktade ”tigrar”. I slutet av 1940-talet och början av 1950-talet skulle en del av den generation som varit aktiv under revolutionen 1933, nationalisterna och trotskisterna, ruttna politiskt och ibland hamna på andra sidan av barrikaderna och ställa sig i bourgeoisins och imperialismens tjänst. Bland de gamla trotskisterna var det mest kända fallet Eusebio Mujal, som blev starkt antikommunistisk fackföreningsbyråkrat inom *Det (äkta) partiet* för att till sist bli en mäktig chef för den allenarådande fackliga landsorganisationen under Batistaregimen.

Som framgår av olika spridda källor, och som bekräftats av den kubanske historikern Rafael

¹ ”Carta de Adolfo Gilly”, *Boletín de Formación Política* (Partido Revolucionario de los Trabajadores, Mexiko), n° 5, 1981, sid. 36.

² Coggiola, *O trotskismo na América Latina*, São Paulo, Editora Brasiliense, 1984, sid. 28.

Soler Martínez, skulle de som ”hållit fast vid de revolutionära, antiimperialistiska och socialistiska tankegångar, som *Bolsjevik-leninistiska partiet* stod för”³ i samband med det nya uppsvinget för den kubanska revolutionen, ansluta sig till den nya revolutionära generationen och gå med i den *26 juli-rörelse (M26J)*, som Fidel Castro grundat och som denne till en början tänkt sig om en specialstyrka – i själva verket den militära apparaten – inom *Chibassist-strömningen* inom det *Ortodoxa partiet*.

En sak är obestridlig, eller borde i varje fall vara det för marxister: på Kuba hade en lång historisk erfarenhet inom den nationalistiskt revolutionära rörelsen lett till uppfattningen, omsatt i politisk handling, att man utan avbrott (permanent) måste övergå från en nationellt demokratisk revolution till en socialistisk, som villkor för att de demokratiska målen i sig skulle kunna uppnås. Det synsättet fanns inte bara i bakhuvudet på Che Guevara och Fidel Castro själv (trots att Che Guevara till en början bara betraktade den senare som en av ledarna för den mest demokratiska flygeln inom bourgeoisin). Inom rörelsens mest revolutionära delar hade idén om en socialistisk revolution sakta men säkert sedan länge vunnit terräng. Ett exempel får räcka: 1957 gav Luís Saíz Montes de Oca, en av aktivisterna och ideologerna inom *M26J*, uttryck för detta på följande sätt:

”På långt avstånd från dessa borgerligt liberala revolutioner (Frihet, jämlikhet, broderskap), där bourgeoisin rest sig med snäva perspektiv och målsättningar mot adelns och kyrkans oinskränkta rättigheter, och med full förståelse för vilket historiskt uppdrag, som gäller för den tidpunkt vi lever i, är vi inte okunniga om att den uppgift som åvilar dagens ungdom är större och går betydligt djupare. [Dess uppgift] är antagligen att [genomföra] en socialistisk revolution.”

På ett karakteristiskt vis fastslår Saíz, att den nya revolutionära generationen ”kommer att kämpa för en verkligt socialistisk jordreform, där allt kommer att reduceras till en enda paroll: jorden åt den som brukar den, och inte åt den som äger den”.⁴ Men det var inte den sortens slagord, ganska typiskt för en nationellt demokratisk revolution och för en radikal småborgerlig nationalism, som kunde utgöra hävstången för den socialistiska revolutionen.

Det säger sig självt, att i en politisk rörelse av småborgerligt ursprung, utan kontakt med arbetarrörelsen, skulle idén om en socialistisk revolution vara mer eller mindre diffus, eftersom den saknade klassbas och hade inte stöpts om i ett marxistiskt program. Men ju mer upproret och vänstern inom *M26J* bröt allianserna med den borgerliga oppositionen, hittade ut till de fattiga och proletära massorna, mobiliserade dessa, krossade och upplöste den borgerliga staten, tog makten, beväpnade massorna och exproprierade alla imperialistiska kapitalister och den kubanska bourgeoisin, skulle denna idé på ett permanent vis materialiseras och bana sig väg under den kubanska revolutionen.

När Che Guevara senare gjorde ett bokslut över revolutionens övergång till socialism skulle han säga att rebellarmén fått ”en proletär karaktär” under de revolutionära striderna i Sierra Maestra och handlat ”utifrån den egendomslösa klassens [intressen]”.⁵ Detta stämmer bara delvis: samtidigt som man identifierade sig med ”den egendomslösa klassen” på landsbygden hade man ännu inte identifierat den som verklig klass: man såg den som den mest ”utsatta” och ”utsugna” av lantarbetarna, man ansåg den kort och gott vara av bondekaraktär. Man uppfattade den från en småborgerlig, nationalistisk vinkel. Enligt nationalistisk tradition var ”jordbrukarna”, stor-, mellan- och småbönder den förment ”mest kubanska” klassen, ”nationalistisk till sitt väsen, och som kunde tillgodose att i varje fall den agrara basen inom

³ R R Soler Martínez, *El trotskismo en la revolución del 30: Resumen de la tesis presentada en opción al grado científico de coctor en ciencias históricas*, Santiago de Cuba, Universidad de Oriente, Facultad de Ciencias Sociales y Humanísticas, Departamento de Historia, 1997, sid. 24.

⁴ P Abreu, ”Luis, Sergio hermanos Saíz”, *Bohemia*, n° 9, 1969, sid. 30, 32.

⁵ E Guevara, *Obras 1957-1967*, vol. II, La Habana, Casa de las Américas, 1970, sid. 203, 368.

sockerindustrin, som annars kontrollerades av nordamerikanskt kapital, skulle kvarstå i kubanska händer. Man insåg inte att den stora majoriteten av de kubanska bönderna – i varje fall 500 000 av sammanlagt 700 000 bönder – utgjordes av ”ett bondeproletariat” eller av ”proletära bönder”.

Che och Fidel 1961

Intressena hos denna massa av säsongarbetare kom inte till uttryck i rebellarméns slagord ”jorden åt dem som brukar den!”, utan i det annorlunda krav de själva formulerat, ”jord eller arbete!”. De krävde fast arbete och om de också krävde jord var det bara för att få ett säkert arbete. Det var genom trycket från dem som den revolutionära makten, baserad på rebellarmén, övergav sin första plan på att för denna massa upprätta jordbrukskollektiv och därmed göra dem till bönder kort och gott, för att sedan övergå till statliga ”ingripanden” på många gårdar och senare till en omfattande nationalisering av produktionsmedlen inom jordbruket, där dessa massor kort och gott förvandlades till ett proletariat.

Genom att införliva denna stora landsbygdsbefolkning, klassmässigt dubbelbottnad av bonde- och proletär karaktär, med proletariatet i stället för att, om man följt den småborgerligt nationalistiska hållningen, införliva den med bönderna, kunde revolutionen fullborda en av sina viktigaste uppgifter för att stärka sin proletära och socialistiska dynamik.⁶ I princip handlade det inte om någon nationalistisk uppgift, utan om en uppgift för en annan sorts klass, dvs proletär. Att detta kunde genomföras krossade ett av de största hindren (som hade att göra med den kubanska kapitalismens underutveckling, perifer och beroende) för homogeniseringen av, och den nationella enheten inom, arbetarklassen. Det bröt också de historiska band, som varit grundläggande för den kubanska arbetarrörelsens band med den småborgerliga nationalismen: som även marxistiska strömningar uppfattat som en böndernas kraft inom den nationellt demokratiska revolutionen. Detta stora ”bondeproletariat” blev nu en allierad till arbetarklassen i revolutionen och där skulle det framträda som en viktig del av arbetarklassen och en proletär kraft inom den socialistiska revolutionen.

⁶ Se J Martínez Alier, ”El campesinado y la Revolución Cubana de la primavera de 1959 hasta finales de 1960”, i *Las nuevas tendencias del capitalismo monopolista y el futuro de América Latina*, Genève 1970.

1960 – ett avgörande år då den kubanska revolutionen helt och hållet exproprierade imperialismen och den kubanska bourgeoisin, efter att ha exproprierat dem politiskt 1959 – kom Alberto Sendic (alias ”Ortiz”), från Uruguay och medlem av Fjärde internationals latin-amerikanska byrå, till Kuba för att hjälpa till att bygga upp en liten trotskistisk organisation. Den första gruppen bildades i Guantánamo – där den trotskistiska rörelsen historiskt varit starkare än på andra håll – tillsammans med några gamla medlemmar och deras söner, unga aktivister som stridit i rebellarméns led vid Andra fronten i Orientprovinsen ledd av Frank País och under befäl av Raúl Castro. De ”gamla” hade svårt att klara av motsättningen mellan sin egen förmåga att, teoretiskt och programmatiskt, förstå vad en proletär revolution handlade om och varför en sådan revolution behövdes på Kuba, och det faktum att denna revolution praktiskt taget hade genomförts av en annan politisk strömning, som inte hade dessa kunskaper. Sendic har vittnat om att denna motsägelse ”svårt plågade de kamrater, som organiserat om partiet i ett läge då revolutionen utvecklades på andra vägar (inklusive med trotskistiska idéer)”. ”Jag minns fortfarande ett konstaterande av Guarina [Ramírez Acosta] under en diskussion hemma hos henne och Idalberto [Ferrera Acosta] i Guantánamo:

”Här, i detta hus, har vi under alla år [av revolutionärt krig] alltid diskuterat revolutionen. Rebeller-na kämpade i *la Sierra*, och här diskuterade vi om de objektiva förutsättningarna fanns, om det rörde sig om äventyrspolitik, om arbetarklassen skulle ingripa eller inte. Sönerna for i väg till *la Sierra*, medan föräldrarna fortsatte att diskutera.”⁷

5/12 1956 var yachten *Granma* framme på Cuba. Rebellarmén var född.

Guarina Ramírez hade själv blivit upptagen i rebellarmén, som lärare. ”Pablo Díaz var den som sade det tydligast”, säger Alberto Sendic idag. På 1930- och 1940-talet var Pablo Díaz González först medlem i och därefter en av ledarna för den kubanska trotskiströrelsen. Samtidigt som han var för en allians med den småborgerliga nationaliströrelsen värjde han sig längre än de flesta av sina kamrater mot trycket från ”likvidatorströmningen”, som drev på för att rörelsen skulle uppgå i den rörelsen. Efter att ha utvandrat till USA anslöt han sig till *M26J* och var en av dem, som var tillsammans med Fidel Castro ombord på den väpnade expeditionen på yachten *Granma*, i egenskap av medlem av generalstaben för upproret. Han är klar och oreserverad ”castrist”, men betraktar sig fortfarande som trotskist. Till Sendic sade han:

”Redan i den kubanska vänsteroppositionens teser 1931 fanns tanken på väpnad kamp och mycket

⁷ Ortiz [A Sendic], *Carta a Adolfo Gilly y Ángel Fanjul*, [Paris], 6 mars 1979, (kopia i författarens ägo), sid. 2-3.

tydligt framfördes där vad vi sedan gjorde tillsammans med Fidel. Jag läste om dem nyligen och då såg jag att allt fanns där, nästan exakt som hur det sedan skulle gå till. Men det var ju så här, vi trotskister klarade ju inte av att organisera det hela. Vi utträttade en hel del som var bra, men vi gick vilse i alla diskussioner. Fidel han handlade.”⁸

Det är inte helt klart vilket dokument Díaz talade om, eftersom OCC bildades i augusti 1932 och publicerade inte något dokument förrän i januari 1933. Förmodligen tänker han på det manifest som skrevs av den vänsteroppositionella strömningen inom kommunistpartiet som hade startats av *Studenternas vänsterflygel (AIE)*, och blev känt under namnet *Kamrat Mauser har ordet*. Men Díaz’ tankegång är klar: redan före revolutionen 1933 hade den trotskistiska rörelsen på Kuba tagit upp en idé, som lånats av den revolutionära nationaliströrelsen och som gick ut på att sätta igång revolutionen genom en direkt militär handling. Men i motsats till den rörelsen klarade man inte av att gå från tanke till handling. Detta är helt riktigt, men Díaz’ förklaring till denna oförmåga är felaktig: den verkliga orsaken var att den trotskistiska rörelsen som parti eller organiserad strömning hade uppgått i den nationalistiska rörelsen.

Som Sendic skriver hade den lilla trotskistiska grupp, som 1960 bildats i Guantánamo och sedan spritts till Havanna och Santiago de Cuba som sin främsta uppgift att:

”... förstå utvecklingen av de idéer som förekom inom den absolut största delen av ledningen för revolutionen, de tendenser i marxistisk riktning, som höll på att utvecklas där, att stärka arbetarklassens roll” samt att ”sprida en rad trotskistiska idéer inom den oerhört fruktbara mylla, som utgjordes av 26 julirörelsen, rebellarmén, de latinamerikanska revolutionärer som strömmade till Kuba och vissa kretsar inom fackföreningsrörelsen.”⁹

Ledningen för kommunistpartiet, *Partido socialista popular (PSP)*, hamnade snett när man i sin tidning *Hoy* inledde en aggressiv antitroskistisk kampanj, som, vilket Sendic gör en bra redovisning av, var ”en ideologisk täckmantel för en apparat, som i våra ögon hade sin kärna inom PSP och gick ut på att kontrollera eller sätta stopp för en rad av de krafter inom revolutionen, som man inte hade något inflytande över, sådana som gick för långt”, dvs siktade på att störta kapitalismen.

”Denna kampanj upphörde tvärt, lika tvärt som den börjat. Vi trodde att någon instans eller högre auktoritet ingripit. Kamraterna uppgav att det rörde sig om Raúl Castro, som hade kontakter med en del unga [trotskister], som Idalbertos söner. Apropå ett senare fall sade Angel [Fanjul] att det var efter ett telefonsamtal från Che Guevara, som den typen av attacker hade upphört. Vi visste inget om några telefonsamtal och vid denna tidpunkt tillskrev trotskisterna inte Guevara de vänliga gesterna och andra de ovänliga. Vid den här tiden ansåg vi frågan vara mer komplicerad.”

”Jag anser att den operation *Hoy* igångsatt lyckades och att den isolerade oss inte bara från den revolution, som höll på att utvecklas, utan också från den marxistiska strömningen.”

”Vi lyckades inte vinna över någon ny sektor; vi lyckades inte på minsta vis förbättra våra relationer eller vår dialog med någon av de sektorer som höll på att växa fram, och att vi två gånger fick träffa Guevara eller [Armando] Hart gjorde ingen skillnad. Många trotskistiska idéer var i omlopp och låg bakom åtgärder och delar av revolutionens utveckling och ledningen för den, men den trotskistiska organisationen hade inget med detta att göra och det berodde inte bara på repressionen.”¹⁰

Men om den organisationen var för liten och svag och framför allt hade återuppbyggts för sent för att kunna utöva något som helst inflytande på revolutionens förlopp, varifrån kom då dessa ”trotskistiska idéer, som var i omlopp och låg bakom åtgärder och delar av revolutionens utveckling och ledningen för den” och som tillsammans med radikaliserings av massorna och

⁸ *Ibid.*, sid. 1-2.

⁹ *Ibid.*, sid. 2-3.

¹⁰ *Ibid.*

ledningen för revolutionen uttryckte och gav riktning åt den oerhörda antikapitalistiska och socialistiska dynamiken inom denna demokratiskt nationella revolution? I huvudsak har vi redan svaret: det var Adolfo Gilly, då medlem av samma strömning som Alberto Sendic, som låg bakom. Vi har redan citerat honom. De ”trotskistiska idéerna”, i första hand de som handlade om den permanenta revolutionen, fanns redan inom den revolutionärt nationalistiska rörelsen, där de förankrats av f d medlemmar av trotskistiska grupper, i första hand de som, efter nederlaget för revolutionen 1933, följt den ”likvidatoriska strömningen” i det egna partiet och lämnat det för att i stället slå in på ”den externa vägen”, den som gick via den revolutionärt nationalistiska rörelsen.

Det är uppenbart att trotskisterna, men med en inriktning som gjorde det omöjligt att bygga Fjärde internationalen på Kuba, efter att ha valt ”den externa vägen” utgjorde en tillräcklig kraft för att kunna bidra till radikaliserings-, antikapitalismen och den pro-socialistiska utvecklingen av den revolutionära nationalismen och därmed av den kubanska revolutionen. Men det står också klart att om man fortsatt på ”den interna vägen”, dvs behållit en egen politisk organisation i förening med en antiimperialistisk enhetsfront med den nationalistiska rörelsen och allians med den revolutionära nationalismen under de perioder då den var på väg att radikaliseras, skulle detta sannolikt ha gjort det möjligt för ”trotskistiska idéer” att sätta en mycket starkare prägel på den kubanska revolutionens förlopp.

I sin bok om den trotskistiska rörelsen på Kuba struntar Gary Tennant fullständigt i detta spår – hur den revolutionära nationalismen påverkades av att de kubanska trotskisterna valde ”den externa vägen”. Han är omedveten om att ”det fanns många trotskistiska idéer”, framför allt sådana som rörde den permanenta revolutionen, ”som var i omlopp och låg bakom åtgärder och utvecklingen av den inre processen och inom den ledande gruppen för revolutionen”. Han påstår att ”även om de [f d trotskisterna] förblev socialister, innebar deras inträde i *M26J*-miljön att de uttryckligen godtog teorin om den demokratiskt antiimperialistiska revolutionens oberoende”, dvs att de avvisat teorin om den permanenta revolutionen och slutit upp bakom ”stadieteorin”.¹¹ Man bör akta sig för att sätta tilltro till sådana påståenden, eftersom de kubanska trotskisterna, enligt Tennant, underförstått godtagit strategin med revolution i två stadier, även när de under andra världskriget spred ett flygblad, där det hette ”Länge leve de koloniala folkens krig för sin nationella frigörelse”.¹² Ett sådant synsätt får honom att hävda att de kubanska trotskisterna godtagit denna strategi under hela sin historia, varje gång som denna rörelse inte talade om den kubanska revolutionen i termer av dess ledande kraft (proletariatet), utan om de omedelbara uppgifterna (nationellt demokratiska, antiimperialistiska, om jordreform, eller för att uttrycka det på mer traditionellt vis, de borgerligt demokratiska uppgifterna), trots att ett sådant sätt att uttrycka sig var helt och hållet legitimt och klassisk marxism (medan hans egen förment korrekta sätt att karakterisera denna revolution som ”proletärt antiimperialistisk revolution” inte är något som ingår i marxistisk tradition). Denna hållning har allvarligt skadat Tennants studier av den kubanska trotskismen. Likaså har den skadats av hans bristfälliga insikter om den revolutionära nationalismens karaktär, dynamik och potential i ett beroende land som Kuba, för en förtryckt nation som Kuba – det är också orsaken till att han bara framställer förhållandet mellan den trotskistiska rörelsen och den revolutionära nationalismen som ”permanent rivalitet” – samt hans uppfattning om de nationalistiska och revolutionära särdragen hos den kubanska revolutionen 1959, som han kort och gott betecknar som stalinistisk.

Tennant begriper inte en av de väsentliga strategiska frågorna i den kubanska revolutionens

¹¹ G Tennant, ”The Hidden Pearl of the Caribbean: Trotskyism in Cuba”, *Revolutionary History*, vol. 7, n° 3, 2000, sid. 160. [[Karibiens dolda pärla - trotskismen på Kuba](#), s 111]

¹² *Ibid.*, sid. 151. [sv:106]

utveckling. Det handlar om den revolutionära nationalismen. De mest avancerade strömningarna inom kubansk marxism hade med tiden samlat på sig en originell politisk insikt om denna fråga och detta inom ett område, som då till stora delar var jungfrulig mark inom marxistisk politisk teori, ett område som handlade om de strategiska frågorna för den proletära revolutionen i koloniala och beroende länder. Vi får aldrig glömma bort – och det är just ett av de fel som Tennant gör sig skyldig till – att ett avgörande steg i den teoretiska utvecklingen på detta område skulle komma ganska sent. Det var först i slutet av 1920-talet som Trotskij också applicerade sin teori om den permanenta revolutionen, ursprungligen tillkommen på grund av särdragen i den ryska samhällsutvecklingen, på samtliga perifera samhällen inom det kapitalistiska systemet.

José Martí: Den revolutionära nationalismen och arbetarklassen

José Martí (porträtt av Jorge Arche 1940)

När den första proletära revolutionen (Pariskommunen) inträffade 1871 var den historiska epoken med borgerliga revolutioner förbi. På Kuba, och i Latinamerika över huvud taget, hade de uppgifter som dessa revolutioner åtagit sig ännu inte fullbordats och från och med nu skulle arbetarklassen få förverkliga dem. När kapitalismen väl inträtt i sitt imperialistiska stadium fick den med sig på vagnen de nationella, agrara och demokratiska frågor, som den inte kunnat lösa och dessa utvecklades till mäktiga delar av det beroendeförhållande folk och länder drabbats av gentemot andra folk och länder och utgjorde således grunden till en djupare uppdelning än någonsin av världen i härskande och förtryckta folk.

”Erfarenheterna internationellt visar att imperialismen bara kan skapa neokoloniala förhållanden i samhällen, där man inte gjort upp med det koloniala förflutna på ett revolutionärt vis. Så förhåller det sig i vårt fall. Under 1900-talet gick vi in i en epok, där vår långvariga status som spanska kolonier kom att närma sig den nordamerikanska imperialismens verklighet”, skriver Severo

Martínez Peláez i sitt stora verk *La Patrie créole*.

”Även om det spanska imperiet och den nordamerikanska imperialismen representerar två mycket skilda etapper av kapitalismens allmänna utveckling, även om det förra i grunden handlade om direkt dominans och handelsmonopol, medan den senare i första hand ägnade sig åt kapitalinvesteringar; och även om, på grund av detta, deras sätt att kontrollera och plundra kolonierna skilde sig åt, står det klart, att varaktigheten av de strukturella inslagen i den ena skapar de oundgängliga förutsättningarna för den andres möjligheter att tränga sig in.”¹³

José Martí var den förste att förstå detta. Denne nationalist och demokrat var den mest framstående revolutionär som fostrats i Latinamerika och även i andra koloniala periferier och områden beroende av det globala systemet genom kapitalismens övergång till det imperialistiska stadiet – vi kan erinra om att Lenin ansåg USA:s krig mot Spanien, om de sista kolonierna tillhörande denna för gott fallna stormakt, också var det första imperialistiska kriget i modern marxistisk uppfattning av termen. Martí land befann sig i en speciell situation: samtidigt som det fortfarande var en spansk koloni hade det redan hamnat i ett semikolonialt beroende av USA. På Kuba dominerade helt och hållet den spanska och kreolska delen av bourgeoisin, som producerade socker som exporterades till grannen i norr och som var organiskt sammanfogad med den nordamerikanska ekonomin; politiskt var man inriktad på annekationer.

Mycket tidigt, redan 1889-1890 i samband med den första panamerikanska kongressen i Washington, hade Martí, genom utvecklingstendenserna i såväl det kubanska samhället som det nordamerikanska, blivit uppmärksam på imperialismens framväxt och det hot detta utgjorde inte bara för Kuba utan för hela Latinamerika. Roberto Fernández Retamar har rätt när han skriver:

”Martí, som varit bosatt i USA sedan 15 år, följde med ett skarpt och oroligt öga kapitalismens omvandling från förmonopolistisk till monopolkapitalistisk [...] och lyckades genomföra vad som verkar vara den första analysen över huvud taget av den framväxande imperialismen, samt förstå orsakerna till de stora arbetarstriderna på 1880-talet i USA (sannolikt gjorde dessa insikter det lättare för honom att identifiera sig med den kubanska arbetarklass som började utvecklas under samma epok).”¹⁴

Det var just 1887 som Martí, som bara kort dessförinnan rättfärdigat den beryktade repressionen av arbetarna i Chicago och krävt att arbetarrörelsen i Nordamerika skulle bryta banden med arbetarrörelsen i Europa, ställde sig på deras sida och försvarade deras uppror och våld och uttalade sig för enheten med den europeiska socialismen.

”Trots sina ideologiska oklarheter och de ytterst motsägelsefulla krafterna inom den utgjorde den nordamerikanska arbetarrörelsen en av de avgörande faktorerna i utvecklingen av Martí politiska och sociala tänkande.”¹⁵

Vidare var Martí den förste i Latinamerika att arbeta på en revolutionär strategi till försvar mot hotet från den nordamerikanska imperialismen. Han såg detta arbete som oskiljaktigt från tanken på en ny samhällsekonomisk och politisk regim, ”en ny republik”. Till skillnad från ”en republik där kolonin överlevt”, dvs den traditionella modellen i Latinamerika, skulle ”den nya republiken vara en republik som på egen mark kämpade mot kolonin”, dvs som skulle avskaffa herraväldet hos den bourgeoisin, som slog vakt om beroendeförhållandena och för alltid undanröja dem. Tillsammans med Puerto Rico var Kuba den sista spanska kolonin i

¹³ S Martínez Peláez, *La partía del criollo: Ensayo de interpretación de la realidad colonial guatemalteca*, San José de Costa Rica, Editorial Universitaria Centroamericana, 1985, sid. 592-593.

¹⁴ R Fernández Retamar, ”Mas de cien años de previsión: Algunas reflexiones sobre el concepto marciano de ‘Nuestra América’”, *Cuadernos Americanos*, vol. 4, n° 40, 1993, sid. 70.

¹⁵ J Cantón Navarro, *Algunas ideas de José Martí en relación con la clase obrera y el socialismo*, La Habana, Instituto Cubano del Libro, 1970, sid. 76.

Latinamerika men landet ...

” ... hade ett försprång gentemot de övriga länderna i Latinamerika vad gällde det prekoloniala beroendet av produktionssystem och politiskt system i Nordamerika. Martí gick till attack mot en struktur som uppstått under kolonialtiden, men som redan blivit nykolonialistiskt: en struktur som nu utgjorde en delkomponent och ingick i ett system på väg in i sin expansionsfas och som svarade mot en ny etapp i den internationella kapitalismens utveckling, väl förankrat i detta system – den nordamerikanska imperialismen. I denna attack räknade han med enhet mellan alla de sociala krafter som denna struktur endera uteslöt eller förtryckte.”¹⁶

Detta var, som Ramón de Armas väl förklarar, orsaken till

” ... den oförsonliga motsättningen mellan den revolution Martí ville ha och som han tänkte sätta igång i kolonin och de grundläggande intressena hos den kubanska bourgeoisie, som var inriktad på att producera för export.”¹⁷

Martí tvivlade inte ett ögonblick på att enda sättet att bli kvitt den spanska kolonin i det kubanska samhället var att införa en republik, som också skulle kunna stå emot den nordamerikanska imperialismen. Detta var inte längre målet för den nationalistiska sektorn inom den kubanska bourgeoisie, som tappat all förmåga till revolutionär inriktning; det handlade ännu inte om en arbetarrepublik, på grund av att arbetarklassen och arbetarrörelsen befann sig på ett embryonalt stadium och inte förmådde inta den plats, som blivit vakant under det nationella befrielsekriget och bli den ledande kraften i nationen. Martí's mål var främst att kring sitt program bilda en allians mellan nationalisterna från tre olika klasser: städernas och landsbygdens småbourgeoisie, bourgeoisie och arbetarklassen. Det var orsaken till att det fanns anarkister och socialister i det Kubas revolutionära parti, som han bildat. Men givetvis handlade det bara om anarkister och socialister, som såg oskiljaktiga band mellan arbetarklassens befrielse och kampen för nationell frigörelse på Kuba.¹⁸

Det var orsaken till att det viktigaste stödet från proletariatets sida till självständighetskampen och Martí's revolutionära parti på Kuba härstammade från politiska klubbar, som utvandrade kubanska arbetare bildat i Tampa och Cayo Hueso (Key West), framför allt tobaksarbetarna, och som hamnat under starkt inflytande från den socialistiska (rent av marxistiska) rörelsen i Nordamerika. På Kuba dominerades arbetarrörelsen av anarkister av spansk ursprung, som var motståndare till självständighetskampen och därför bekämpades intensivt av Martí. Det var med knapp nöd som anarkisterna vid arbetarkongressen 1892 stödde kraven på självständighet, vilket gjorde att nationalismen nu kunde inlemmas som en del av klassmedvetenheten.

I en kubansk studie kan man läsa följande:

”Ett av arbetarklassens främsta bidrag till vår nationella frigörelse var den massbas den försåg den med och de ideologiska avtryck den satte på självständighetsidealen, något som avspeglade sig såväl i det revolutionära kubanska partiets organisatoriska arbete som i dess program och Martí's uttalanden om den kommande republiken.”¹⁹

Orsaken till att självständighetskriget inte kunde fullgöra den nationellt demokratiska revolutionens historiska uppgifter var inte bara USA:s militära intervention, utan också, och i avgörande grad, att bourgeoisie hade åldrats i förtid och att arbetarklassen, som ännu var för ung, inte kunde åta sig den ledande rollen. Kubansk nationell identitet, som utformats under självständighetskriget, kunde inte konsolideras på basis av en beroende och underutvecklad

¹⁶ R de Armas, *La revolución pospuesta: Contenido y alcance de la revolución martiana por la independencia*, La Habana, Editorial de Ciencias Sociales, 1975, sid. 144.

¹⁷ *Ibid.*, sid. 99.

¹⁸ P P Rodríguez, ”La idea de liberación nacional en José Martí”, *Pensamiento Crítico*, n° 49-50, 1971, sid. 269.

¹⁹ J Cantón Navarro, *a.a.*, sid. 132.

kapitalism. I sin ingående studie av Martí's politiska program karakteriserar Ramón de Armas den revolution Martí siktade på som en "senarelagd revolution", dvs som något som med nödvändighet måste skjutas på framtiden.

Den revolutionära nationalism Martí talade om var obestridligt småborgerlig, men det var också den mest revolutionära småborgerliga nationalism som var möjlig vid denna tid. Den hade uppstått genom starka band till de mest avancerade delarna av arbetarrörelsen, och trots sin karaktär var den oskiljaktig från den och ytterst också beroende av den. Den skulle med tiden bli än mer beroende av arbetarrörelsen, när denna stärkts och klivit fram på Historiens scen. Däremot blev den mer och mer oberoende av sin andra bundsförvant, dvs den borgerliga nationalismen, när denna började mattas av. I ett land där den dominerande delen av bourgeoisin utgjorde en integrerad del av den nordamerikanska ekonomin och utsatt för ett genuint "stormangrepp från yankeeoligarkin" (det är titeln på ett utmärkt arbete av Oscar Pino-Santos), där den borgerliga staten var svag, utan bas i kapitalistklassen som helhet, och där statsapparaten tidvis utsattes för attacker av rivaliserande borgerliga fraktioner, skulle den enorma ekonomiska, politiska och kulturella svagheten hos den beroende kubanska bourgeoisin beröva den borgerliga nationalismen all kraft. På Kuba fanns inget som liknade den borgerliga nationalismen i Mexiko eller Kina.

Däremot skulle motsättningen mellan det långa, hårda och segerrika folkkriget, mot den spanska kolonialismen, för självständighet och nationell frigörelse och resultatet; en republik styrd av den nordamerikanska imperialismen, en halvkoloni och därefter en neo-koloni, visa sig vara ytterst explosiv – inte minst var detta fallet för de småborgerliga massorna. Det bidrog till uppkomsten av radikal småborgerlig nationalism. Denna nationalism, som skapats under ett förtryckt folks frigörelsekamp samtidigt som kapitalismen övergick till sitt imperialistiska stadium, var genomsyrad av radikala demokratiska strömningar som vände sig till de breda massorna, däribland proletariatet. Den var till och med öppen för socialistiska och marxistiska idéer. Den var beredd till strid, inriktad på direkt handling, ofta med vapen i hand, och ute efter att utlösa och skärpa revolutionära kriser, starta gerillakrig och underblåsa folkliga resningar. Beslutsamheten att konfrontera den borgerliga statsapparaten och att, tillsammans med massorna eller i ledningen för dem, försöka krossa denna stat, var stark.

Av dessa orsaker utgjorde den revolutionära nationalismen en viktig faktor bakom avgörande strategiska allianser för den proletära revolutionen. Mellan proletariatet och småbourgeoisin fanns nu en möjlig förbindelselänk till arbetarrörelsen och den internationella socialismen. Men huruvida denna förbindelselänk skulle kunna utvecklas berodde på arbetarklassens förmåga att avskilja sig från nationalismen och inte underkasta sig småbourgeoisin, utan i stället få denna att acceptera en proletär politik.

Det var de småborgerliga massorna på landsbygden – däribland bönderna – och i städerna, som utgjorde den viktigaste basen för den nationellt demokratiska revolutionen: det var den som skulle förverkliga dess målsättningar. Men arbetarklassen hade allt intresse av att dessa mål förverkligades för att "normalisera den strategiska basen för klasskampen", för att använda Ber Borokhovs utmärkta formulering.

Den underutvecklade kapitalismen, som var starkt beroende av den nordamerikanska imperialismen, klarade inte av att skapa en nationell ekonomi eller en relativt homogen arbetarklass. Den fullbordade och skärpte exploateringen av klassen genom att exploatera nationen. Den kvarhöll denna klass i ett konstant tillstånd av heterogenitet och uppsplittring. Den utsatte den för en mängd olika exploateringsformer, sådana som inte var "specifikt kapitalistiska" och sådana som var just det. Den förhindrade att stora delar av arbetarklassen kunde stabiliseras som klass (säsongarbete för stora grupper av arbetare på sockerrörsplantagerna var det tydligaste exemplet). Den splittrade denna klass genom att i dess mitt, på

de många olika arbetsmarknaderna, upprätta en mängd olika värdesystem. Arbetsmarknaden i städerna, med det vita proletariatet, såg helt annorlunda ut än arbetsmarknaden på landsbygden, där arbetskraften bestod av svarta och arbetslösheten var hög. Denna uppsplittring förstärktes genom import av vit arbetskraft (i huvudsak spanjorer) med högre status än den svarta importerade arbetskraften (haitier och jamaicaner), som i sin tur hade lägre status än den inhemska arbetskraften. Under sådana förhållanden blev proletariatet på Kuba med nödvändighet mer eller mindre nationalistiskt. Men, som vi tidigare sagt, var den proletära typen av nationalism bara en del av dess klassmedvetenhet, medan trycket från den småborgerliga nationalismen, eller borgerliga, tunnade ut och försämrade den.

En nationalisering av – dvs en relativ nationell homogenisering av värderingarna – arbetskraften var en av de viktigaste uppgifterna för arbetarrörelsen på Kuba. Men den uppgiften kunde utföras på två sätt; antingen småborgerligt med fortsatt uppsplittring av klassen, eller proletärt då klassens enhet tryggades. Det var betecknande att det i slutet av 1800-talet var i Tampa och Cayo Hueso, dvs i två enklaver på USA:s territorium etablerade av invandrade kubanska arbetare, som nationaliseringen av det kubanska proletariatet gått mycket längre än på andra håll och att dessa enklaver utgjorde en dubbel strategisk bas för arbetarrörelsen och för den nationella självständighetsrörelsen. Men detta hade inte försiggått friktionsfritt: de kubanska arbetare som var för självständighet hamnade i Tampa och Cayo Hueso ofta i konflikt med spanska arbetare, som kommit från Kuba.

”Enligt de revolutionärer som emigrerat skickade Spanien ut sina undersåtar för att verka som spioner och splittra det utvandrade proletariat, som utgjorde den främsta bastionen för den revolution som planerades. Av detta skäl motsatte sig patrioterna att spanska arbetare skulle få komma dit och använde sig till och med våld för att hindra dem från att landstiga eller få anställning.”²⁰

Dessa handlingar skärpte de hårda ideologiska striderna mellan självständighetsrörelsen, med dess inslag av arbetare, och den anarkistiska strömning, som var dominerande inom den kubanska arbetarrörelsen. Den strömningen försvarade enheten bland arbetarna, men gjorde det på ett opolitiskt sätt och vände ryggen till kampen för nationell frigörelse och blev därmed lätt måltavla för självständighetsrörelsens anklagelser om att de agerade för den spanska kolonialmaktens räkning, och – enligt Martí – ”ville anarkisterna underblåsa en social revolution, som de inte trodde på, i stället för en politisk revolution, som de fruktade”.

Det låg i de kubanska arbetarnas intresse att motsätta sig att de privilegier de spanska arbetarna åtnjöt på Kuba skulle utvidgas också till Tampa och Cayo Hueso, men det låg inte i deras intresse att upprätta nationalistiska barriärer och utestänga dem från arbetsmarknaden. När detta skedde visade de arbetargrupper i Tampa och Cayo Hueso, som var för nationell självständighet, bara prov på brist på självständigt klasstänkande och sin politiska beroendeställning gentemot den småborgerliga nationalismen. I början av 1900-talet strejkade de kubanska arbetarna ofta mot det monopol på bättre avlönade yrken, som innehades av invandrad arbetskraft från de dominerande länderna, främst den spanska staten. Detta monopol var ett arv – som fortsatte på grund av Kubas beroendeställning i det internationella systemet – från den spanska kolonialismen. Tennant kommenterar denna kamp genom följande observation: ”[vid denna tid] dominerades arbetarnas stridbarhet och strejker ofta av kampen mot den spanska kontrollen av arbetsmarknaden, snarare än att utgöra en direkt protest mot kapitalistiska intressen som sådana” och han tillskriver dåtidens kubanska arbetarrörelse ”märkligt inskränkt nationalistisk anstrykning”.²¹

Kampens nationalistiska karaktär är uppenbar, men att vilja avskaffa de privilegier som

²⁰ *Ibid.*, sid. 115.

²¹ G Tennant, *a.a.*, sid. 11. [sv: 7]

arbetarna från ett dominerande land åtnjöt på den inhemska arbetsmarknaden är fullt legitimt utifrån proletariats klassintressen och nödvändigt om arbetarklassen i en förtryckt eller beroende nation ska kunna erövra en strategisk bas för sin kamp. Den kampen kan vara av proletär karaktär med nationalistiska förtecken och behöver inte med nödvändighet vara borgerlig eller småborgerlig. Forskare och marxistiska tänkare ställer sig i allmänhet inte sådana frågor, eftersom det är mycket sällsynt eller bara undantagsvis, som de gör åtskillnad på olika klassintressen inom de förtryckta folkens nationalism och att de inser att det också finns en proletär form av den.

Under första hälften av 1920-talet startade arbetarna inom sockerindustrin stora strejkrörelser, där ett av huvudkraven var att importen av arbetare från Jamaica och Haiti, som var än mer exploaterade än de själva, skulle upphöra. De rörelserna utgjorde en viktig del i klasskampens utveckling och ledde 1925 till bildandet av CNOC, en facklig landsorganisation på Kuba. Det säger sig självt att detta krav handlade om en nationalism, som stred mot proletariats intressen: följden av det tryck det var utsatt för av den borgerliga och småborgerliga nationalismen. Den småborgerliga nationalismen var en tung börda för arbetarnas medvetenhet.

När de sociala (den växande fattigdomen) och politiska (besvikelsen över att de nationalistiska och demokratiska strävandena inte ledde någon vart) förhållandena fick massorna och de småborgerliga politiska ledarna att övergå till revolutionär kamp mot bourgeoisin, som gick ut på att krossa den borgerliga staten eller bidra till dess krossande handlade det också, oavsett om det skedde spontant eller omedvetet, om att man ställde sig bakom de revolutionära politiska ståndpunkterna hos arbetarklassen, den enda klass vars djupare intressen är oförenliga med bibehållande av den borgerliga staten. Man anslöt sig till den proletära revolutionens sak och omvandlades till sociala och politiska aktörer för denna revolution, även om de också färgade den med sina egna småborgerliga drag och på olika områden också påtvingade den de egna klassmässiga begränsningarna.²²

I princip borde varje marxist ha detta klart för sig, eftersom den första proletära diktaturen – och som Marx och Engels också erkände som det – inte upprättades av arbetarklassen under ledning av ett revolutionärt arbetarparti, utan av de småborgerliga massorna och småborgerliga politiska ledningar, vars mest framskridna delar och de som var mest benägna att företräda proletariats intressen – trots den egna politiska ideologin (om detta se Engels) – av dessa massor placerades i ledningen för den nya revolutionära makten. Vi talar givetvis om Pariskommunen.

Om detta var möjligt i det läge som var för handen i Paris 1871, då hela ”arbetarklassen” bestod av ett fattigt och proletariserat skikt av småbourgeoisin, säger det sig självt att det skulle vara mycket mer möjligt i ett läge då kapitalismens utveckling redan lett till att en verklig arbetarklass uppstått. Arbetarrörelsen på Kuba hade samlat på sig betydande krafter, metoder och erfarenheter, och arbetarklassen var mer och mer aktiv i den revolutionära kampen, mer och mer i stånd att sätta sin egen prägel på denna kamp. Den var mer och mer i stånd att vinna över de mest framskridna delarna av massorna och den politiska ledningen för småbourgeoisin för sin revolutionära sak.

Inom det kubanska kommunistpartiet, som grundats 1925, insåg en strömning att den småborgerliga revolutionära nationalismen och de nationalistiska småborgerliga massorna kunde frigöra sig från den borgerliga nationalismen och vinnas över till den proletära revolutionens sak. En nyckelfaktor för denna potentiella dynamik var de den starka tendensen bland de mest radikala nationalistiska sektorerna att inleda väpnad kamp och därmed hamna på kollisionskurs med den borgerliga staten. Den strömningen hade insett det på egen hand, mer eller

²² Se G Achcar, ”Révolution prolétarienne et dictature du prolétariat”, *Quatrième Internationale*, n° 15, 1984.

mindre intuitivt, ofta trevande, på grund av att marxismens politiska teori nästan helt utarbetats av marxister från de dominerande nationerna och därmed inte var i stånd att förse den med några verktyg på detta område. Strömningen företrädde av Julio Antonio Mella och, sedan det kubanska kommunistpartiet anslutit sig till Kominterns ”tredje period”, av Vänsteroppositionen och den trotskistiska rörelsen.

Julio Antonio Mella: Klassens oberoende och alliansen med den revolutionära nationalismen

Mella (porträtt av Tomás Sánchez 1973)

Mella, tidigare ledare för rörelsen Reformera universiteten och beundrare av Martí's politiska tänkande, hade 1925 varit med om att grunda det kubanska kommunistpartiet (PCC). Han symboliserade den förändring i kommunistisk riktning, som Oktoberrevolutionen skulle innebära för aktivister och de mest framskridna delarna av den revolutionära nationalismen. Marxistiska historiker är i allmänhet eniga om att beteckna honom som en av de största personligheterna inom den revolutionära generationen i Latinamerika på 1920-talet.

”Denne unge kubanske intellektuell (1903-1929) utgör, tillsammans med José Carlos Mariátegui, Luís Emilio Recabarren, Enrique Del Valle Iberlucea och Anibal Ponce, den lysande kvintetten av de första latinamerikanska marxisterna. Utan att inneha samma utstrålning, originalitet och produktivitet som Mariátegui, eller Ponces lärdom, var Mella likväl ett av de ledande namnen inom – den fortfarande tämligen okända – latinamerikansk marxism.”²³

Han hade en originell politisk inriktning både idémässigt och genom en praktik, som var relativt självständig i förhållande till den dominerande inriktningen inom Komintern och den kommunistiska rörelsen i Latinamerika vid denna tid. Den marxism som varit dominerande i regionen under såväl Andra som Tredje internationalen hade varit starkt präglad av euro-

²³ N Kohan, ”El marxismo en América Latina: Julio Antonio Mella”, *Crítica de Nuestro Tiempo*, n° 9, 1994, sid. 147.

centrism och hade av det skälet hindrat de socialistiska och kommunistiska partierna från att få någon förankring inom massrörelserna. Och uppkomsten och utvecklingen av en ”latinamerikansk marxism”, eller mer exakt den latinamerikanska omformning av marxismen som var nödvändig för att kunna utveckla teorin om klasskampen i de latinamerikanska samhällsformationerna, utgjorde en av de grundläggande orsakerna till att den internationella socialismen skulle få fäste i Latinamerika.

”Förutom att bygga en bro mellan kommunismen rörelsen för reform av universiteten, vilket vid denna tidpunkt på vår kontinent var tillräckligt bevis på originaliteten och den teoretiska nivån i Mellas politiska tänkande, skulle en annan sida också särskilja honom från all ’officiell marxism’ av stalinistisk prägel under de närmaste årtiondena. Mella hävdade att ’proletariatets sak är den nationella saken’ och därigenom gav han uttryck för två aspekter, som senare olyckligtvis skulle marschera åtskilda från varandra: frågan om anti-imperialism, även känd som den nationella frågan, och klassfrågan. I själva verket var det de politiska alternativ, som en stor del av den latinamerikanska vänstern konfronterades med. Det första skulle vi kunna kalla stadieinriktat. Enligt den politiska strategin skulle de stora samhällsomvandlingarna i Latinamerika ske i två stadier: först nationell frigörelse, även kallad borgerligt demokratisk, och sedan den egentligt socialistiska”, skriver Néstor Kohan. ”Som reaktion på denna mekaniska syn på samhällsliga förändringar hamnade en stor del av vänstern i kosmopolitiska hållningssätt. Under internationalismens fans slutade det med att den inte insåg det specifika med varje samhällsformation i Latinamerika. Mellas originalitet (och även stora delar av kommunismen i Latinamerika på denna tid) bestod i att samtidigt som man erkände den nationella frågans betydelse (i motsats till den frihetliga socialismen, som bara talade om klassmotsättningar och inte ville inse företeelsen imperialism), åtskilde han den aldrig från de direkt socialistiska målsättningarna.”²⁴

Mella insåg tydligt den proletära revolutionens nationellt demokratiska uppgifter i de koloniala och beroende länderna. Han var fullt medveten om att den kommande revolutionen på Kuba skulle vara nationellt demokratisk på grund av sina omedelbara uppgifter och proletär på grund av sina främsta metoder och den klass som ledde den. Han uteslöt att revolutionens nationellt demokratiska uppgifter skulle genomföras under ledning av bourgeoisin. Han såg förhållandet mellan revolutionens nationellt demokratiska och socialistiska uppgifter i termer som låg nära den teori som Trotskij utvecklat om den permanenta revolutionen.

”För att tala i klartext: det är bara proletariatet som kan uppnå fullständig nationell befrielse och det kommer att ske genom en arbetarrevolution.” ”Den slutgiltiga kampen för att krossa imperialismen handlar inte bara om en nationellt småborgerlig kamp, utan också om en internationell proletär kamp, för bara om man gör upp med kapitalismen, som ligger bakom imperialismen, kommer en verklig nationell frigörelse att bli möjlig.” ”[Den nationella borgerligheten i de beroende länderna] kämpar inte mot utländsk imperialism för att avskaffa privategendomen, utan för att försvara sin egendom mot imperialisternas avsikt att lägga beslag på den. I sin kamp mot imperialismen – den utländska tjuven – förenar sig borgerligheten – de inhemska tjuvarna – med proletariatet, som är utmärkt kanonmat. Men de inser till slut att det är bättre att alliera sig med imperialismen eftersom de i slutändan har likartade intressen. Från att ha varit progressiva förvandlar de sig reaktionärer. De eftergifter de gjort åt proletariatet för att få dem på sin sida, förråder de när arbetarklassen på frammarsch blir en fara för både den utländska och den inhemska tjuven.”²⁵

Mella försvarade arbetarrörelsens oberoende och enhet liksom den anti-imperialistiska enhetsfronten (två centrala inslag i de alltmer explosiva meningsskiljaktigheterna mellan honom och ledarna för den kommunistiska rörelsen strax innan han mördades).

Vad beträffar småbourgeoisins revolutionära potential i de koloniala länderna förefaller

²⁴ *Ibid.*, sid. 152, 153.

²⁵ J A Mella, *Documentos y artículos*, La Habana, Editorial de Ciencias Sociales, 1975, sid. 381, 403, 380. [1:a och 3:e citatet är från artikeln [Proletariatet och den nationella befrielsen](#) som finns på marxistarkivet]

Mellas uppfattning motsägelsefull. Dels följde han i grunden den dominerande inriktningen inom Komintern i den frågan.

”Det finns ingen anledning att hysa någon blind tilltro till småbourgeoiserna på kontinenten. De är inte mer trogna en definitiv befrielse än deras motsvarighet i Kina eller något annat kolonialt land. Före den avgörande striden kommer de att överge proletariatet och gå över till imperialismens sida.”²⁶

Det var en av huvudlinjerna i hans berömda arbete om *aprismen*, en oförsonlig kritik av den småborgerliga nationalismen som publicerades 1928. Uppfattningen att när revolutionen fördjupas i ett beroende land, i synnerhet när proletariatets och böndernas intressen råkar i avgörande konflikt med bourgeoisins välde, då kommer småbourgeoisin mer och mer att hamna i de nationalreformistiska positioner om kolonierna, som det talades om i den resolution som samma år antogs av Kominterns femte kongress.

Dels hade Mella samtidigt i sina artiklar om den kommande kubanska revolution, vars proletära karaktär han såg som självklar och oundviklig, en tämligen annorlunda syn på de nationalistiska rörelserna.

”Nationens hopp kan bara stå till nationalistiska och proletära rörelser”, fastslog han. Han hade framfört den hållningen tre år tidigare då han redan var en kommunistisk aktivist:

”Det finns borgerlig nationalism och revolutionär nationalism: den förra är ute efter en nation för att en parasitär kast ska få leva på resten av samhället och smulorna från [det anglo-saxiska] kapitalet; den senare vill ha en fri nation för att bli kvitt inhemska parasiter och imperialistisk invasion och anser att bara den är en verklig samhällsmedborgare, som genom sitt dagliga arbete bidrar till nationens framsteg utan att exploatera sin nästa.”

1928 höll han fortfarande fast vid denna åtskillnad mellan borgerlig nationalism, eller snarare mellan reformistisk nationalism i allmänhet, oavsett om den var borgerlig eller småborgerlig, och revolutionär nationalism.

”Den verkliga skiljelinjen inom den nationalistiska rörelsen går mellan dem som anser att det går att få bukt med Machado på legal väg och dem som inser att enda hoppet består i att besvara våld med våld.”²⁷

Mella, som förespråkade att kommunisterna skulle liera sig med denna andra strömning inom den nationalistiska rörelsen, poängterade att kommunisterna måste behålla sin politiska självständighet.

”Kubas kommunister skulle, utan att gå upp i nationalistpartiet – och för att upprätthålla den proletära rörelsens självständighet – stödja detta parti i en revolutionär kamp för sann nationell frigörelse, om en sådan kamp skulle föras.”

Under landsflykten i Mexiko planerade Mella och den organisation han ledde, *Asociación Nacional de Nuevos Emigrados Revolucionarios de Cuba* (ANERC, Nationella förbundet för nya revolutionära emigranter från Kuba), en expedition till Kuba tillsammans med nationalister som var redo att ta till vapen under fältropet ”Ett Kuba fritt för de arbetande!” Krav på ett fritt Kuba hade gällt för sex generationer av förkämpar för nationell befrielse, förklarade han.

”Men för att inte nästa ‘rop’ ska förrådas, för att det ska bli verkligt folkligt och demokratiskt, har vi lagt till ‘för de arbetande’. Det uttrycket kommer att utgöra basen. [...] För de arbetande på landet och i städerna, för kroppsarbetare och intellektuella, för alla exploaterade. [...] Det är enda sättet att 1928 omsätta det Revolutionära [kubanska] partiets principer från 1895.” ”Bara ett brett

²⁶ *Ibid.*, sid. 387.

²⁷ *Ibid.*, sid. 407, 190, 407.

parti som omfattar det urbana, rurala och intellektuella proletariatet kan åstadkomma ett fritt Kuba.”²⁸

Expeditionsstyrkan skulle starta ett uppror mot general Gerardo Machados diktatur och imperialismens välde. Mella trodde att det skulle bli ett brett nationellt uppror. Enligt hans uppfattning skulle upproret på Kuba, och i hela Latinamerika, spela en historisk roll.

”På grund av de sociala förhållandena och imperialismens våldsamma inträngande, värre i våra länder än i Europa, kommer framstegen för klasserna och folken att ske genom periodvisa uppror, som inte bara kommer att röra sig om några simpla rörelser av några *caudillos* eftersom de också kommer att dra med sig massorna. Detta kräver att proletariatet finns med, även om de måste ha klart för sig att både sådana som Moncada och Chiang Kai-chek kommer att dyka upp.”

Hans förhoppning var att ett massuppror, där proletariatet aktivt engagerade sig, skulle bana väg för en ”demokratisk, liberal och nationalistisk revolution” och att arbetarklassen skulle ta ledningen över denna revolution. Han ansåg att kapitalismens utvecklingsnivå på Kuba skulle göra detta möjligt.

”Det avgörande för kampen består i att produktionsutvecklingen gjort Kuba till ett av de mest industrialiserade länderna i Latinamerika. Imperialismens ’dödgrävare’ finns och kan agera. Nyckelfrågan för denna kamp är en korrekt bedömning av proletariatets roll. Proletariatets koncentration i städerna gynnar en snabb och effektiv rörelse. Arbetarna har vapen av det slag som inte blir lätt för en armé att slå ned: strejker, bojkott, sabotage av sockerrörsodlingarna, osv.”

Han förutsåg att Kuba var på väg

”att bli en formell koloni till USA, där alla grundläggande inslag i dess egen nationalitet höll på att krossas” och om inte revolutionen inträffade inom några år ”skulle Kuba helt hamna under imperialismens ok ända tills proletära revolutioner utbröt på hela kontinenten, antingen i den del som kallades anglo-saxisk eller i den latinska”.²⁹

Att landsätta en beväpnad grupp av landsflyktiga i syfte att omedelbart utlösa en folklig resning, eller, om detta misslyckades, att starta ett gerillakrig i bergen, var förstas inte uttryck för någon proletär metod, utan en av de metoder som traditionellt prövats i befrielsekriget mot det spanska kolonialväldet, en form av småborgerlig radikalism. Men i ett land där de omedelbara uppgifterna bestod i att starta en nationellt demokratisk evolution, vars naturliga sociala bas låg hos småbourgeoisin, kunde den revolutionära kampen inte avstå från småborgerligt revolutionära metoder i syfte att mobilisera de småborgerliga massorna på det mest radikala sättet. Dessa massor skulle mobiliseras och strida på sitt eget vis. För revolutionära marxister var det nödvändigt att förena de metoderna med arbetarklassens i stället för att på ett sterilt sätt förskansa sig bakom dessa senare och därigenom avskära arbetarklassen från sin bundsförvant. Det gällde att ta hänsyn till småbourgeoisins förmåga att mobiliseras för den nationellt demokratiska revolutionen och dess explosiva potential. Detta gällde än mer i ett samhälle som såg ut som det kubanska med en underutvecklad kapitalism där arbetarklassen inte formerat sig fullt ut och på nationell nivå som säregen klass, utan fortfarande på alla möjliga sätt var knuten till småbourgeoisin och till stor del uppblandad med de folkliga massorna. Under dessa förhållanden var det fullt möjligt att ett massuppror, som startats med småborgerliga metoder skulle dra med proletariatet och få detta att agera med egna metoder och ta ledningen över revolutionen.

Att sikta på att mobilisera arbetarklassen med samma småborgerliga metoder som det tyska kommunistpartiet försökt under ”marsaktionen” 1921 skulle leda till att denna klass isolerades. Om man däremot var ute efter att mobilisera massorna i perifera samhällsskikt och

²⁸ *Ibid.*, sid. 379 [[Proletariatet och den nationella befrielsen](#)], 415-416, 417.

²⁹ *Ibid.*, sid. 408-410.

avstod från småborgerliga metoder och bara satsade på proletära metoder kunde det leda till att man isolerade sig från de småborgerliga massorna och rent av stora delar av proletariatet.

Trots att Mellas mest kända arbete, dvs kritiken av APRA, innehöll en strategi för permanent revolution, anser Gary Tennant att hans aktivitet inom ANERC visade hur mycket hans syn på kampen för socialism i beroende länder stämde överens med Kominterns ”andra period”. Enligt Tennant visar hans satsning på att förbereda kommunisterna på Kuba på ett uppror tillsammans med medlemmarna av det nationalistiska unionspartiet att han underordnade arbetarklassens och kommunistpartiets oberoende under ett demokratiskt block av flera klasser och att han inte stod för uppfattningen att bara en proletär revolution kunde garantera en verklig nationell befrielse.

”Istället betonade han nödvändigheten av ett väpnat uppror, enhet med den revolutionära nationalistiska rörelsen, ANERC:s demokratiska program och revolutionens stadier.”³⁰

För Tennant är inte heller Mellas ihärdiga kamp för den mexikanska arbetarrörelsens självständighet (också kommunistpartiets) gentemot olika småborgerliga nationalistiska *caudillos*, som generalen Alvaro Obregón och guvernörerna i flera olika delstater, något annat än ännu ett bevis på att han var knuten till den revolutionära syndikalistiska traditionen hos den kubanska arbetarrörelsen, i samma utsträckning som han var det till den revolutionärt nationalistiska traditionen på Kuba.

”Samtidigt som Mella var för att arbetarklassen skulle organisera sig självständigt i fackföreningar, vilket framgår klart av hans bidrag om fackföreningsfrågan, förespråkade han en flerklassfront i den kubanska exilmiljön i Mexiko 1928, utan att kräva politiskt oberoende för den kommunistiska fraktionen.”³¹

Trots att Mella var den förste kuban som kom i kontakt med Trotskijs idéer, och inom Komintern därför blev anklagad för trotskism, bedömer Tennant den politiska karaktären av Mellas oenighet med Kominterns politik, att anklagelsen om trotskism var falsk och ”skymde hans ensidiga betoning av den nationella befrielsekampen” och hans satsning på att skapa en ”okritisk allians” med nationalisterna. Av den orsaken ”kan på intet vis hans menings-skiljaktigheter uppfattas som det första exemplet på trotskism bland kommunisterna på Kuba”.³² Mellas kamp till försvar för den revolutionära marxismen och det originella i hans syn på den proletära revolutionens specifika egenskaper i de beroende länderna, som var och en för sig innebar ett viktigt bidrag till den växande latinamerikanska marxismens teoretiska och politiska landvinningar, görs därigenom bara till uttryck för det inflytande utom-marxistiska och till marxismen fiendliga idéer hade på Mellas politiska uppfattningar. Tennants kritik mot Mella för att inte ha följt Trotskijs teori och den permanenta revolutionen blir för övrigt till stora delar absurd: Det grundläggande arbete där Trotskij vidgade denna teori, som ursprungligen bara gällt Ryssland, till samtliga perifera samhällsformationer, koloniala eller beroende och underutvecklade, och gjorde den till den centrala kärnan i den revolutionära marxismens program, skulle inte publiceras förrän efter Mellas död.

Givetvis var Mellas brytning med Kominterns bojor ytterst ofullständig, vilket framgår av att han när han blivit kommunist lade sordin på kravet på ”enhet mellan Latinamerikas folk”, som han varit en enveten försvarare av i egenskap av revolutionär nationalist inspirerad av Martí inom studentrörelsen. Den kommunistiska rörelsen uppfattade revolutionen i Nordamerika och Latinamerika, dvs i de imperialistiska länderna och i de beroende länderna i den västliga hemisfären, på ett mekaniskt, rent av eurocentristiskt, vis och som en enhetlig process, vilket lede till att man inte tog upp parollen om Latinamerikas förenade socialistiska

³⁰ G Tennant, *a.a.*, sid. 49. [sv. 34]

³¹ *Ibid.*, sid. 48. [sv34]

³² *Ibid.*, sid. 54. [sv 38]

stater. Vid Kominterns sjätte kongress 1928 föreslog den ansvarige för latinamerikanska frågor, Jules Humbert-Droz, att den kommunistiska rörelsen skulle se bildandet av en Union av federativa arbetar- och bonderepubliker i Latinamerika som en av sina främsta uppgifter, vilket ledde till fientliga reaktioner och anklagelser för att innebära en nationalistisk och småborgerlig ”latinamerikanism”. På samma kongress tog Komintern också bort parollen om Europas förenta sovjetstater. För övrigt var det först 1934 som den trotskistiska rörelsen, via Trotskijs penna, formulerade parollen om Latinamerikas förenta socialistiska (mer precist ”sovjet”) stater. Mella var mycket engagerad i kampen för latinamerikansk enhet under arbetarklassens ledning, samtidigt som han gjorde eftergifter för Komintern på detta område.

Mella lade grundstenarna för en politisk strategi för den kubanska revolutionen, där arbetarklassens oberoende och dess ledande roll i den nationellt demokratiska revolutionen förenades med den revolutionära potentialen hos de småborgerliga massorna och deras nationalism. Självt var han ju en tidigare småborgerligt nationalistisk revolutionär som blivit proletärt kommunistisk aktivist och hade åtminstone en intuitiv förståelse för att de mest radikala delarna av småbourgeoisin och den småborgerliga nationalismen, på grund av sina nationellt demokratiska krav, skulle kunna ta till vapen mot den borgerliga stat som var beroende av imperialismen och att den vid en sådan konfrontation tillsammans med arbetarklassen kunde krossa denna stat, först och främst dess militära och polisiära apparat, och därmed ansluta sig till proletariatets politiska ståndpunkter och den proletära revolutionen. Även om han nu blivit en proletär kommunistisk aktivist hade han inte tagit avstånd från de viktiga delarna av sin ursprungliga revolutionära nationalism, utan gjorde en anmärkningsvärd och ganska lyckad insats för att bryta med den småborgerliga nationalismen och ersätta den med en proletär form av nationalism som uttrycker för den proletärt revolutionära och internationalistiskt socialistiska medvetenheten i beroende länder. Men trots att han poängterade, vilket klart framgår i hans texter, nödvändigheten av att slå vakt om det politiska oberoendet gentemot den småborgerliga nationalismen var det just den frågan som skulle bli Akilleshälen för hans närmaste politiska arvtagare, dvs den kommunistiska vänsteroppositionen och sedan trotskistpartiet. I stället för att följa Mellas politiska linje och bekräfta, stärka och utveckla den, retirerade den kommunistiska rörelsen på Kuba i förhållande till den. En av bristerna i Tennants synsätt består just i hans tystnad om de kubanska trotskisternas regression i denna fråga i förhållande till Mella.

Den trotskistiska rörelsen och nationalisterna

I slutet av Mellas mycket korta liv inleddes ”tredje perioden” i Kominterns historia. Sedan den sovjetiska byråkratins politik i Kina lett till katastrof beordrade Stalin kommunistpartierna i koloniala och beroende länder att inte bara avbryta sina strategiska allianser med den nationella bourgeoisin utan också att upphöra med den anti-imperialistiska enhetsfrontspolitiken med nationalistiska rörelser – som i Europa, där Komintern tog avstånd från den proletära enhetsfrontspolitiken gentemot socialdemokratin.

Den kris som hade uppstått i Mellas relationer med ledarna för den kommunistiska rörelsen i Mexiko, Kuba och allmänt i Latinamerika fick ett slut när den kubanske revolutionären 1929 blev mördad i Mexiko av diktatorn Machados agenter, men det var bara förebudet till en mycket allvarlig politisk kris i Kominterns latinamerikanska sektioner.

Som över allt annars runt om i världen gick Kominterns intensiva staliniseringspolitik under ”tredje perioden” ut på en ytterst sekteristisk och äventyrlig ultravänsteristisk politik, men som också var nära sammanflätad med reformism. De latinamerikanska kommunistpartierna övergav sin verksamhet i de fackföreningar, legala eller illegala, som de inte hade kontrollen över och bildade egna ”röda” organisationer. Alla rivaliserande strömningar inom arbetar- och bonderörelsen fördömdes som ”social-fascistiska” – dvs samma hållning som gentemot

socialdemokratin i Europa. Man betecknade också de nationalistiska rörelserna som fascistiska och bekämpade dem energiskt om de var mer radikala eller revolutionära, vilket också skedde med alla försiktigt nationalistiska, populistiska eller reformistiska regimer.

De båda sistnämnda utslagen av ”tredje perioden” fick på sikt synnerligen katastrofala följder på de flesta håll i Latinamerika, eftersom det var just under ”tredje perioden” som borgerligt eller småborgerligt nationalistiska massrörelser växte fram där för att i en del fall ta över statsmakten och finna stöd inom arbetarrörelsen, som de ibland framgångsrikt försökte motarbeta inom de fackliga organisationer staten kontrollerade. Kampen mot dessa regimer, som skaffat sig legitimitet genom stödet från arbetarmassorna, ledde till en drastisk ökning av kommunistpartiernas isolering, orsakad av deras sekteristiska inställning till den fackliga rörelsen. På detta område hade det skett en viktig förändring. Dittills hade Oktoberrevolutionen åtnjutit en enorm prestige inom de demokratiskt nationalistiska rörelserna och medfört en radikaliserings av dem. På grund av detta hade de lutat mot allianser med den kommunistiska rörelsen, vilket inneburit en viktig källa till rekrytering för denna, och till och med kollektivt anslutit sig till den internationella socialismen och marxismen, anslutit sig till kommunistpartierna eller medverkat i bildandet av dessa. ”Tredje perioden” ledde till en avgrund mellan den kommunistiska rörelsen och de radikala nationalistiska rörelserna, spädde på deras avståndstagande från socialismen och misskrediterade marxismen. De skador som åsamkades den revolutionära kampen var enorma och mycket svåra att reparera.

Krisen inom den kommunistiska rörelsen i Latinamerika ledde till en uppblomstring för olika former av internt motstånd mot Kominterns nya kurs, som ibland tog sig uttryck i öppna fraktioner och till och med till direkt splittring. Denna kris hade två latinamerikanska särdrag. För det första, även om de oppositionella strömningarna inom kommunistpartierna i denna region uppstått oberoende av den internationella vänsteropposition som Trotskij ledde, skulle nästan alla strömningar se denna organisation, och senare (från 1934) rörelsen för Fjärde internationalen som den viktigaste referensen. En del skulle ansluta sig till den medan andra började närma sig. Bland annat hade det att göra med det ideologiska inflytande som utövades på dem av den kommunistiska opposition i Spanien som leddes av Andreu Nin – vid denna tid den viktigaste nationella sektionen inom Vänsteroppositionen – via tidskriften *Comunismo*, som spreds även i Latinamerika. Det andra särdraget bestod i styrkeförhållandet mellan dessa organisationer och kommunistpartierna. Genom antalet medlemmar och genom sitt inflytande kunde en del av dem direkt tävla med kommunistpartierna.

Det första särdraget var förknippat med att dessa organisationer var ytterst heterogena. Eftersom de uppstått som reaktion på ”tredje perioden” stod de för politiska ståndpunkter som ofta innebar en inkonsekvent blandning av den politik Komintern stött för under den tidigare perioden och delar av det program och den strategi som framlagts vid Kominterns fyra första kongresser. Gentemot de nationalistiska rörelserna stod man för en politik som böljade fram och tillbaka, för det mesta (men inte alltid) mellan tendensen att delta i klassöverskridande block av den typ Komintern förordat under den tidigare perioden och man riskerade att bli en svans till deras borgerliga eller småborgerliga ledningar och att den politiska självständigheten skulle gå förlorad. Den andra tendensen var att kämpa för en anti-imperialistisk enhetsfront av den typ som lagts fast vid Kominterns fjärde kongress. De nya organisationerna fick många medlemmar med bakgrund i radikala nationalistiska kretsar, de var fortfarande revolutionära nationalistiska eller förordade allianser med dessa grupperingar. ”Tredje perioden” uteslöt allt sådant, även om det fanns exempel på betydande undantag och Kominterns fientliga inställning till nationalistiska strömningar kunde inte förhindra att Luís Carlos Prestes, den tidigare ledaren för revolutionära nationalistiska officerare, drogs till den kommunistiska rörelsen när det uppdagades att han planerade ett väpnat uppror och samarbetade med anhängare till Trotskij. Frågan blev ännu allvarligare när nationalistiska rörelser kom till

makten i flera länder efter statskupper och revolutioner. Nationalistiska statskupper ledde från 1930 till ett långt styre av det slaget i Brasilien, 1932 till en tolv dagars ”socialistisk republik” i Chile och 1936-1939 till den s k ”militära socialismen” i Bolivia, medan en revolution på Kuba 1933 förde en allians av moderata och radikala nationalisterna till makten, efter ett val i Mexiko uppstod en regim där som återupplivade den radikala nationalistiska kursen från revolutionen. För de nya marxistiska organisationer som uppstått ur krisen för den kommunistiska rörelsen i Latinamerika innebar detta stora uppsving för borgerlig och småborgerlig nationalism en stor politisk utmaning.

Så var fallet för OCC och sedan PBL på Kuba. Ledningen för kommunistpartiet, som följde Kominterns sekteristiska och ultravänsteristiska politik under ”tredje perioden”, vägrade att blanda sig i ett uppror som startats av en nationalistisk rörelse. Man förnekade alla skillnader mellan diktaturen och den nationalistiska oppositionen, men också mellan den borgerliga nationalism, som var ute efter att anpassa sig till imperialismen, rent av få stöd av den, och den småborgerligt revolutionära nationalism som använde sig av självständig direkt aktion, med stöd av massorna. Redan innan den gått ut öppet slog oppositionen inom kommunistpartiet – till skillnad från partiledningen – vakt om det politiska arvet från Mella: både vad gällde att skilja mellan Machados pro-imperialistiska diktatur och dess nationalistiska motståndare, samt mellan den borgerligt moderata nationalismen och den radikala småborgerliga nationalismen. Man höll också fast vid Mellas uppfattning att det gällde att delta i varje väpnat uppror igångsatt av nationalisterna.

De vänsteroppositionella kretsarna inom kommunistpartiet hade klart uttalat sin hållning, redan innan OCC formellt bildats, i manifestet *Kamrat Mauser har ordet*. Det hade författats av Raúl Roa (senare utrikesminister i Fidel Castros regering) och publicerats i AIE:s, vänsterflygeln inom studentrörelsen, organ. AIE leddes av kommunistpartiet, men dominerades i själva verket av vänsteroppositionen. I väntan på att de nationalistiska kretsarna skulle sätta igång ett uppror, under ledning av äldre politiker som expresidenten Mario García Menocal och översten Carlos Mendieta, mot Gerardo Machados oligarki och pro-imperialistiska diktatur kom manifestet med en uppmaning till massorna att resa sig och ta till vapen och till de revolutionära organisationerna att omvandla en sådan resning till en revolution.

”Utvidga den, ge den ett agrart och anti-imperialistiskt innehåll, omvandla den till en demokratisk revolution under ledning av proletariatet i allians med bönder och radikal småbourgeois, är ett första och nödvändigt krav från de organisationer som verkligen kämpar för Kubas nationella och sociala frigörelse. På grund av detta har vi fått nog av ord och insatser med pennan! Folkets medvetande är moget för en avgörande vändning. Nu är det bråttom att låta kulorna predika. Parollen är klar och entydig: kamrat Mauser har ordet! Denna revolution har inget att göra med den som det talas om i varje gathörn och på varenda kafé, som ett botemedel för det kubanska folkets elände och lidande, av den ’nationalistiska’ oppositionen, Mario García Menocal, Miguel Mariano Gómez och studentledningen på universiteten, som både i ord och handling är lierade med bourgeoisins krafter och de jordägare som blivit osams med Machado som de utgjort en chockbrigad åt. Trots sin kraftiga och beprövade demagogi har den rörelse som kontrolleras av dessa krafter inget annat mål än en simpel förändring av regeringen och, kanske, rent kosmetiska reformer medan man därefter kommer att lämna landets koloniala ekonomiska struktur intakt, en källa till underkastelse, efterblivenhet, okunnighet och misär. Inget kan, till sin karaktär och sina målsättningar, stå längre från en revolution i ordets sanna bemärkelse. Men om den uttrycks i politiska termer är revolutionens innanmäte fortfarande ekonomiskt. Revolution innebär de förtryckta massornas organiserade våld för en radikal förändring av de förhållanden på det sociala området och inom produktionen som svarar mot speciella ideologiska, juridiska och politiska förhållanden. [...] Medan de ’nationalister’ och studenter som låtit sig duperas av sina ledare för att helt koncentrera sig på kravet att ersätta Machado, satsar studentrörelsens vänsterflygel på att mobilisera och styra sina krafter i verkligt revolutionär riktning och rikta sina attacker mot Machado och de samhällsklasser

och utländska intressen som håller honom under armarna och hämtar sina vinster från honom.”³³

Helt otroligt, men mycket talande: Gary Tennant skriver att de oppositionella i detta manifest kontrade ”PCC:s ultravänsteristiska attityd till den småborgerliga nationalismen, med att inta en okritisk och opportunistisk attityd, liknande den som Trotskij hade kritiserat under den kinesiska revolutionen i mitten av 1920-talet”!³⁴ Enligt Tennant tog oppositionen inte hänsyn till det som Trotskij ihärdigt förfäktade; att under alla former av verksamhet inom ramen för den anti-imperialistiska fronten måste man slå vakt om arbetarklassens oberoende. Tennant hävdar fortsättningsvis att oppositionen lutade åt att gentemot den nationalistiska rörelsen, eller mer exakt mot dess mest radikala flygel under ledning av Antonio Guiteras, föra en politik som motsvarade vänsterns under ”andra perioden” och att följa en strategi med revolution i stadier, vilket skulle kompromettera dess politiska självständighet. Men man får se upp med Tennants påståenden: han kommer inte med några bevis eller använder sig av dokument på samma sätt som han gör med det tidigare citerade manifestet från AIE. Enligt den permanenta revolutionens teori är det just med en nationellt demokratisk revolution som bas som arbetarklassen kan ta makten i ett beroende land genom att ta ledningen för den och stödja sig på de förtryckta massorna och genom att utöva denna makt också störta kapitalismen! AIE:s manifest reste frågorna på ett sätt som stod i överensstämmelse med denna teori.

Tennant gör gällande att

”Även om detta födelsemärke innebar en tendens till att kompromissa med den nationalistiska småbourgeoisien, vilket kom att påverka trotskismens utveckling på Kuba under 1930- och 40-talet, skulle OCC:s centralkommitté i mitten av 1933, under inflytande av ett antal ledare från oppositionens centrum, som var angelägna om att upprätta förbindelser med den internationella vänsteroppositionen, anta en strategi som i mycket överensstämde med Trotskijs tes om den permanenta revolutionen.”³⁵

Ledningen för OCC reviderade också sin inställning till taktiken för den anti-imperialistiska enhetsfronten. Men i Orientprovinserna, framför allt i Guantánamo och dess närområde där USA:s flottbas ligger och där OCC, och sedan PBL, hade större inflytande än på andra håll, följde man en mer ”traditionell” inriktning. Det handlade om en zon där fyra faktorer samverkade: en relativt utvecklad kapitalism, även industriellt (sockerindustrin och järnvägarna), en stark revolutionär tradition från självständighetskrigen, imperialismens starka närvaro symboliserad av USA:s flottbas i Guantánamo, samt en stark nationalistisk medvetenhet hos proletariatet och massorna i allmänhet. OCC, senare PBL, var väl förankrat i den fackliga rörelsen och kunde i denna region vinna terräng på grund av en motsättning, som där var särskilt uppenbar mellan krafterna i massornas nationalism som var knuten till ett häftigt behov av att upprätta en anti-imperialistisk front. Detta stod i motsättning till PCC:s politik under denna period som motsatte sig en sådan taktik och också var motståndare till den revolutionära nationalismen. Avdelningen i Guantánamo var ganska självständig gentemot ledningen för OCC-PBL och fick kritik därifrån för att verka för bildandet av ”ett anti-imperialistiskt block av arbetare, studenter och bönder som mer liknade Kominterns syn på enhetsfronten under ’andra perioden’ än ett förtruppssparti av trotskistisk tappning”,³⁶ uppger Tennant. Uppenbarligen skedde rekryteringen till oppositionen, och senare partiet, i Guantánamo på samma sätt som till ett borgerligt parti, utan disciplin och utan någon cellstruktur. Sammanfattningsvis tycks det ha varit så att samtidigt som den trotskistiska rörelsen i Guantánamo, och mer allmänt i Orientprovinserna, hade

³³ R Roa, ”Tiene la palabra el camarada Mauser”, *Pensamiento Crítico*, n° 39, 1970, sid. 144.

³⁴ G Tennant, *a.a.*, sid. 68. [sv 48]

³⁵ *Ibid.*, sid. 75. [sv 53]

³⁶ *Ibid.*, sid. 82. [sv 57]

”uppvisat en tendens att föra en politik som gick ut på att bilda breda demokratiska anti-imperialistiska block med revolutionära nationalistiska krafter i syfte att få till stånd en demokratisk anti-imperialistisk revolution, visade senare centralkommittén i Havanna, åtminstone i teorin, att OCC delade Trotskij's starka betoning på den antiimperialistiska revolutionens proletära karaktär.”³⁷

Följden blev att centralkommittén antog ett program som gick ut på, i egenskap av proletärt avantgarde, att ”ständigt utmana” den borgerliga och småborgerliga nationalismen om ledningen över massorna, inklusive de småborgerliga, i städerna och på landsbygden. Den inriktningen, som stod i samklang med grunderna för teorin om den permanenta revolutionen, bekräftas av den kubanske historikern Rafael Soler Martínez.

”PBL definierade den nationella frågan som huvudaxel i den revolutionära kampen och revolutionen som proletär till sin karaktär. Man pekade ut bourgeoisin och de stora jordägarna lierade med imperialismen som revolutionens fiender och proletariatet som den klass som skulle leda revolutionen.” ”När de kubanska trotskisterna utvecklade sin syn på strategi och taktik skedde det utifrån ett försök att tolka verkligheten på Kuba utifrån marxistiska utgångspunkter.” Man slog fast att ”huvudorsaken till problemen på Kuba var landets neokoloniala ställning under dominans av den nordamerikanska imperialismen”.

Enligt Soler Martínez bestod de kubanska trotskisternas viktigaste insatser bland annat av att man kunde

”avslöja den inhemska bourgeoisins oförmåga att leda planerna på nationellt oberoende och frigörelse från imperialismen”, ”att man pekade på att en verklig lösning krävde en djupgående lösning som gick längre än nationell frigörelse och som skulle leda till de exploaterade klassernas frigörelse och påbörja byggandet av socialismen”, och att man ”erkände den progressiva karaktären hos De hundra dagarnas och Unga Kubas regering och som den revolutionära vänsterflygeln inom småbourgeoisin”.³⁸

Soler Martínez bekräftar också, att det mellan ledningen för OCC, senare PBL, och avdelningarna i Guantánamo och Orienteprovinserna fanns mer eller mindre betydande motsättningar om sättet att förhålla sig till den småborgerligt revolutionära nationalismen. Men han gör en helt annan bedömning än Tennant av de olika positionerna. Han fastslår att ledningen för den trotskistiska rörelsen på Kuba inte förmådde ”inse behovet av ett stadium med nationell, anti-imperialistisk, frigörelse, en jordreform och av demokratisk karaktär, som en nödvändig inledningsfas till den kontinuerliga övergången till en socialistisk revolution” (vilket med vokabulären hos teorin om den permanenta revolutionen skulle vara liktydigt med att man underskattade den nationellt demokratiska revolutionens uppgifter), att man ”i praktiken förnekade den revolutionära potentialen hos småbourgeoisin även om man i ord erkände att det fanns en revolutionär flygel där” och att man ”följde en ouvrieristisk inriktning”.³⁹

Ledningen för denna rörelse

”gjorde en teoretiskt korrekt bedömning av de politiska och klassmässiga krafter, som befann sig på scenen, och den politik man borde följa. Men även om det framstod som att man förstätt småbourgeoisins roll i det neokoloniala samhället på Kuba på 1930-talet var detta ändå inte fallet. Samtidigt som man kritiserade ledningen för kommunistpartiet för dess sekterism och dogmatism med rötter i linjen ’klass mot klass’ som Kommunistiska internationales förespråkade vid denna tid, hamnade man själv i liknande misstag. (...) [Man] lyckades inte förstå den revolutionära roll de mest avancerade delarna av den kubanska småbourgeoisin kunde få”.⁴⁰

Enligt Soler Martínez var läget annorlunda i Guantánamo:

”Guantánamo var den enda region i landet där trotskismen på 1930-talet hade en verklig förankring

³⁷ *Ibid.*, sid. 75. [sv 53]

³⁸ R R Soler Martínez, *a.a.*, sid. 16-17, 20-21.

³⁹ *Ibid.*, sid. 17.

⁴⁰ R R Soler Martínez, ”Los orígenes del trotskismo en Cuba”, *Temas*, n° 24-25, 2001, sid. 50

inom den revolutionära och folkliga rörelsen, något som berodde på att man där förde en politik som var mer flexibel gentemot andra revolutionära krafter och som tog sig uttryck i stödet till vänstern inom De hundra dagarnas regering och de nära banden till Unga Kuba, samt det anseende dess främsta ledare åtnjöt inom arbetarrörelsen lokalt. (...) [Man hade] lyckats bygga upp en bas bland militanta arbetare och skaffa sig ett visst inflytande inom arbetarklassen, framför allt bland de järnvägsanställda.”⁴¹

Här står vi inför ett problem: vilken sektor stod i själva verket närmare en förståelse för och en praktisk tillämpning av den permanenta revolutionens teori som politik för den anti-imperialistiska enhetsfronten och som på samma gång var den mest korrekta när det gällde de omedelbara revolutionära uppgifterna? Ledningen för den trotskistiska rörelsen eller avdelningen i Guantánamo? För Gary Tennant är det uppenbart att det var ledningen, medan avdelningen i Guantánamo stod för en opportunistisk politik, en svanspolitik gentemot den småborgerliga nationalismen. Men enligt Soler Martínez var det avdelningen i Guantánamo som förde en mer korrekt politik utifrån de omedelbara, nationellt demokratiska, revolutionära uppgifterna, medan ledarna för OCC och PBL förde en sekteristisk, vänsteropportunistisk, politik gentemot den småborgerligt revolutionära nationalismen.

I varje fall står det klart att avdelningen i Guantánamo var betydligt bättre förankrad, men alls inte på något ”icke leninistiskt” sätt, i arbetar- och massrörelsen, men samtidigt med långt mer nationalistiska tendenser och att man förde en långt mer ”öppen” politik gentemot den revolutionära nationalistiska rörelsen än någon annan avdelning inom OCC, senare PBL. Vi får anta att det fanns en mycket nära (i varje fall ganska nära) koppling mellan dess förankring i massrörelsen och de nationalistiska tendenserna, inklusive alliansen med den nationalistiska strömning som leddes av Antonio Guiteras. I denna region förenades klassmedvetenheten bland de mest avancerade delarna av arbetarrörelsen med en stark nationalism, som denna rörelse delade med de småborgerliga massorna – detta så mycket mer som de sociala förhållanden som kapitalismens underutveckling medförde gjorde att demarkationslinjen mellan arbetarklass och småbourgeoisier var långt ifrån tydlig: genom sin samhällsliga tillvaro befann sig stora grupper halvvägs mellan de båda klasserna, utgjorde ”småborgerliga proletärer” och ”proletär småbourgeoisier”.

Frågan är denna: vilken typ av klass, proletär eller småborgerlig, karakteriserade medvetenheten hos de mest avancerade delarna av arbetarrörelsen i Guantánamo, men också den politiska verksamheten inom OCC:s och PBL:s lokala organisationer där? Det är troligt att man kan utgå från att det handlade om en kombination av de båda sorternas nationalism. Men vilken var den dominerande? I ett läge av underutvecklad kapitalism hade de småborgerliga massorna en stark social och ideologisk närvaro och arbetarnas ställning var långt ifrån fullbordad och i stor utsträckning hopblandad med småbourgeoisiers situation. Därmed var det sannolikt den småborgerliga nationalismen som dominerade, troligen även i sektorer med en högre nivå av klassmedvetande.

Men vilken klass dominerade i en (trolig) förening av småborgerlig och proletär nationalism inom ramen för den lokala trotskistiska rörelsens politiska verksamhet? Vilken form av nationalism kom till uttryck i denna strömnings verksamhet med dess anslutning till den internationella socialismen och den proletära revolutionens program? Var den nationalistiska delen av dess program till sin karaktär proletär eller småborgerlig? Gjorde den det möjligt att förena de omedelbara nationellt demokratiska uppgifterna för den kubanska revolutionen med arbetarklassens ledande roll i denna revolution och de socialistiska målen? Eller offrades denna roll, de socialistiska målen, för omedelbara nationellt demokratiska mål och innebar det att ledningen för revolutionen överlämnades till småbourgeoisier? Syftade den nära alliansen

⁴¹ R R Soler Martínez, *El trotskismo en la revolución* del 30, sid. 23.

med den småbourgeoisins revolutionära nationalism till att vinna över de mest kampvilliga och radikala där till den proletära revolutionens sak, eller underordnade man arbetarklassens intressen under småbourgeoisin?

Vi ska försöka att svara på de frågorna.

Karaktären av alliansen mellan trotskister och nationalist

I augusti 1933, under generalstrejken mot Machados diktatur, gick ledningen för PCC med på diktatorns desperata erbjudande, han befann sig i fritt fall, om förhandlingar och att uppmana till ett slut på generalstrejken i utbyte mot att de ekonomiska kraven tillgodosågs, att fackföreningarna erkändes, att politiska fångar frigavs, osv. Detta beslut, som till och med kritiserades av Kominterns utsända, gjorde att PCC blev oerhört misskrediterat bland massorna. Man lyckades inte få stopp på generalstrejken eller förhindra Machados fall, men det bromsade kraften i den folkliga resningen och den revolution som påbörjats. Det handlade om ett allvarligt politiskt misstag, men inte om något förräderi trots de våldsamma anklagelserna från de kubanska trotskisterna. Att slunga ur sig och stå fast vid dessa anklagelser var ett oerhört misstag av OCC, senare PBL: i stället för att se det staliniserade PCC som centristiskt, vacklande mellan en revolutionär politik och reformism tillskrev man det nu ensidigt och överdrivet en kontrarevolutionär karaktär. Det handlade inte bara om en felaktig analys, utan, som den fortsatta utvecklingen skulle visa, om ett betydande politiskt misstag.

Sedan Machado fallit organiserade PCC i Havanna, för att återvinna sitt förlorade anseende, i samband med begravningen av Mellas urna, en demonstration av paramilitär karaktär mot den provisoriska regeringen under den moderata nationalisten Ramón Graul San Martín. Vänsterflygeln inom denna regering (som fått namnet De hundra dagarna, för det var den tid den varade) leddes av Antonio Guiteras, ledare för den revolutionära nationalistiska strömningen (och senare grundare av Unga Kuba). För kommunistpartiet innebar Machadodiktaturens fall och upprättandet av Graus och Guiteras' nationalistiska regering bara "ett nytt koppel på den imperialistiska hunden". PBL misstog sig på karaktären av denna demonstration, som man betraktade som ett försök att starta ett väpnat uppror mot den nationalistiska regeringen och deltog tillsammans med några kämpande fackliga grupper och tillsammans med de nationalistiska krafterna i repressionen mot denna demonstration, medan armén, som stod utanför regeringens kontroll och särskilt då försvarsministern Antonio Guiteras, utnyttjade situationen för att krossa kommunisterna och ställa till ett blodbad. Att tillgripa fysiskt våld för att försvara en småborgerlig regering mot en annan strömning inom arbetarrörelsen, som till råga på allt slogs ned av borgarstatens armé utgjorde ett allvarligt politiskt felsteg.

Som Luis Miyares, då medlem av PBL skriver efter repressionen:

"Stalinisterna uppmanade till generalstrejk mot den revolutionära regeringen, först och främst mot Guiteras, eftersom de insåg att de inte hade något grepp om den anti-imperialistiska rörelsen, som från första början letts av Guiteras. Nu trodde de att de skulle dra stora fördelar om denna regering störtades, men vad de inte insåg var att om den föll skulle det leda till ett fall för revolutionen och bara gynna yankee-imperialismen."⁴²

Strejken blev ett misslyckande, men kommunisterna förklarade krig mot den nationalistiska rörelsen, som man betecknade som ... det största hotet mot revolutionen och man anklagade den för att ha utlöst "en vit terror". PCC följde "tredje periodens" politik och såg en dödsfiende i varje nationalistisk strömning, inklusive den som leddes av Guiteras.

Som Revolutionära arbetarpartiet, arvtagare till OCC och PBL, uttryckte det i ett bokslut nio år senare:

⁴² Intervju med Luis Miyares, kopio i författarens ägo, sid. 6.

”Efter Machados fall tvingades Grau San Martíns småborgerliga regering inför arbetaruppsvinget i sockerfabrikerna att ta över elcentralerna, som i likhet med sockerfabrikerna tillhörde imperialistiska företag och överlämna verksamhet och förvaltning åt fackföreningarna. Roosevelt hade nu inlett ’den goda grannens politik’ och ville inte skada den i Latinamerikas ögon. Han avstod från att krossa revolutionen på Kuba med någon militär intervention – han valde att förlita sig på den inhemska kontrarevolutionen. Om det då funnits ett verkligt proletärt parti på Kuba hade det varit möjligt att gripa makten.”⁴³

Enligt James Petras måste revolutionen 1933 ses som det ögonblick i Kubas historia:

”... då socialismen inte längre bara var något som diskuterades i snäva kretsar, utan blev den drivande kraften i en social rörelse och ett direkt hot mot de kapitalistiska produktionsförhållandena.”

”Revolutionen 1933 innebar i sig den kubanska arbetarklassens första mer omfattande socialistiska rörelse. Under socialistisk ledning (och ibland utan någon ledning alls) gick de viktigaste delarna av denna klass till direkt angrepp mot företagens ägare, tog kontroll över många delar av produktionen i flera regioner och upprättade sin klasshegemoni över viktiga icke arbetarregioner i landet och över delar av statsapparaten (kommunalt styre, polis och armé).”⁴⁴

För första gången i Kubas historia var en revolutionär kris havande med en proletär revolution. Det framgick av att arbetarna i september 1933 ockuperat 36 sockerfabriker som stod för en tredjedel av sockerproduktionen i landet.

Antonio Guiteras Holmes

Antonio Guiteras´ regering inledde då en politik av motstånd mot den nordamerikanska imperialismen och ”ingrep” i imperialistiska företag och överlämnade skötseln av dem till fackföreningarna. Guiteras ansåg att ”inom ramen för kapitalismen var ingen regering så lämpad att försvara arbetarnas och böndernas intressen som den nuvarande revolutionära regeringen” och förordade ”en vänstersväng (det försvar av proletariatets intressen, som började märkas i regeringens politik)”.⁴⁵

Men på samma gång, som Petras uttrycker det:

⁴³ Brev från Partido Obrero Revolucionario (POR) på Kuba till Liga Obrera Revolucionaria (LOR) i Argentina, 5 januari 1942, återgivet i Québracho (L Justo), *Estrategia revolucionaria: Lucha por la unidad y por la liberación nacional y social de la América Latina*, Buenos Aires, Fragua, 1957, sid. 102.

⁴⁴ J Petras, *Class, State, and Power in the Third World*, Montclair – London, Allanheld, Osmun – Zed Press, 1981, sid. 193-194.

⁴⁵ Cabrera, *Antonio Guiteras: Su pensamiento revolucionario*, La Habana, Editorial de Ciencias Sociales, 1974, sid. 137, 175.

” ... samtidigt som man inledde en utrensning av gamla borgerliga statstjänstemän fortsatte [denna regering] med att slå vakt om de lägre nivåerna av den kapitalistiska staten för att hålla vakt mot det hot som utgjordes av arbetarrörelsen och som inte kunde rymmas inom ramen för det borgerligt nationalistiska program, som Graus regim stod för.”⁴⁶

Genom att bryta med denna ram, samtidigt som man satt kvar i regeringen kunde den revolutionära flygeln bara stå för en motsägelsefull politik. Den arbetsmarknadslagstiftning som Guiteras införde gynnade de allra hårdast exploaterade delarna av det kubanska proletariet, dvs den stora massan av lantarbetare och gav grönt ljus för de arbetslösas jord- ockupationer, åttatimmarsdag infördes och krav ställdes på en minimilön och att lön per arbetsinsats skulle ersättas med dagslön. Men denna lagstiftning – dekret om ”lagen om 50 procent” – införde också principen att i alla företag skulle minst 50 procent av de anställda vara kubanska medborgare (Mexikos ambassadör kritiserade detta dekret och sade att man borde ha följt hans eget lands nationalistiska lagstiftning och utfärdat ett dekret om ”lagen om 100 procent”) och vid alla nyanställningar måste det handla om kubanska medborgare. Ett annat dekret från samma regering, som handlade om nationalisering av fackföreningsrörelsen, förbjöd utlänningar att leda fackföreningar.

”Mer än en marxistisk historiker på Kuba har betecknat lagarna om nationalisering av arbetsmarknaden från 1933 som ‘progressiva’; Guiteras, den förste som verkligen använde sig av möjligheterna att intervensera, var en av medförfattarna. Men vi kan också se att Nationella industriarbetarfacket ansåg att dessa åtgärder ledde till ‘deportation’ [av invandrad arbetskraft] och syftade till att splittra arbetarklassen ’på basis av en intensiv chauvinistisk och patriotisk kampanj, i syfte att rikta massornas hat mot imperialismen mot utländska arbetare och de arbetslösas kampglöd mot utländska arbetare.”⁴⁷

Detta ytterst hårda omdöme var till stor del uttryck för PCC:s obönhörligt fientliga inställning till den nationalistiska regeringen och tjänade till att rättfärdiga partiets vägran att ansluta sig till en anti-imperialistisk enhetsfrontspolitik. Men även ledningen för OCC förklarade att denna lag var ”fascistisk” och uppmanade till att med vapen i hand försvara fackföreningar och invandrade spanska arbetare (som var starkt representerade i fackföreningarna inom handeln, den trotskistiska rörelsens starkaste fäste) mot regeringens försök att driva igenom dessa dekret. Den lagstiftning som De hundra dagarnas regering infört var i själva verket ett koncentrat av motsättningarna inom den småborgerligt revolutionära nationalismen samt hos Guiteras själv. Å ena sidan genomförde man en nationalisering av arbetskraften på ett sätt som låg i arbetarklassens intresse, å andra sidan skedde det på ett småborgerligt sätt, även om det svarade mot kraven från betydande delar av arbetarklassen själv. Man splittrade arbetare och fackliga aktivister i infödda och invandrade och slog därigenom inte bara mot privilegierade grupper, utan också mot dem, som trots sin nationalitet inte åtnjöt fördelarna på arbetsmarknaden samt mot de mest exploaterade och förtryckta arbetarna, framför allt jamaikaner och haitier.

Samtidigt utvecklades Guiteras nationalism, under det kraftiga trycket från det revolutionära läget, i riktning mot antikapitalistiska och pro-socialistiska ståndpunkter. När De hundra dagarnas regering fallit i januari 1934 förklarade Guiteras att det gällde att upprätta:

”... en regering där arbetarnas och böndernas rättigheter står över nationella och utländska kapitalisters vinstbegär och att skapa för att en inte alltför avlägsen framtid genomföra den sociala revolution, som trots alla svårigheter och allt motstånd närmar sig och kommer att krossa alla de spärrar bourgeoisin infört för att förhindra den. Denna fas i vår historia är ursprunget till den revolution som förestår och som inte kommer att handla om någon politisk rörelse med sig och så många kanonskott, utan om en djupgående omvandling av vår ekonomiska, politiska och sociala struktur.”

⁴⁶ J Petras, *a.a.*, sid. 199.

⁴⁷ J Martínez Alier, *a.a.*, sid. 187.

Han fastslog att:

”... för att Kubas organiska situation ska uppnå stabilitet måste den kubanska statens struktur anpassas till socialismens postulat.”⁴⁸

Och han sade att han nu behövde bara ta ett steg till för att bli marxist.⁴⁹

En av hans nationalistiskt revolutionära medarbetare har berättat:

”Hans tänkande var påverkat av Marx´ doktrin och han bar fröet i sig till en verklig marxist. Han insåg att om kampen på Kuba skulle bli verkligt revolutionär krävdes att den blev både agrar och anti-imperialistisk. Han var övertygad om att, förr eller senare, skulle man på Kuba och resten av Amerika komma att upprätta socialismen.”⁵⁰

En proletärt revolutionär politik krävde att enhetsfronttaktiken tillämpades åt två håll: gentemot arbetarrörelsen och framför allt då gentemot kommunistpartiet och CNOG, den fackliga landsorganisation partiet kontrollerade, samt gentemot den nationalistiska massrörelsen. Men gentemot PCC tillämpade PBL inte någon arbetarenhetsfrontspolitik. För att rättfärdiga detta såg PBL ingen annan utväg än att hålla fast vid att karakterisera PCC som kontrarevolutionärt och stående utanför arbetarrörelsen och därmed utesluta någon enhetsfront med dem. Det var först när Graus regering fallit och under borgarnas och imperialisternas motoffensiv, via de fackföreningar man kontrollerade, som PBL började förespråka, föga framgångsrikt, en ”arbetarallians” med de fackföreningar PCC kontrollerade. PBL:s politik gentemot PCC utgjorde på sätt och vis en motsvarighet till stalinismens ultravänsteristiska ”enhetsfront endast underifrån”. Den sortens splittringsverksamhet inom arbetarrörelsen visar tydligt att den trotskistiska rörelsen på Kuba var starkt påverkad av småborgerliga strömningar.

Den politik denna rörelse bedrev gentemot den småborgerligt revolutionära nationalismen var helt annorlunda men var heller inte helt klar. Enligt Tennant stod den ledande gruppen inom PBL närmast Trotskijs teori om den permanenta revolutionen, men enligt Soler Martínez framstod den som mest sektaristisk gentemot de småborgerliga revolutionära strömningarna. Icke desto mindre står det klart vad som var dominerande bland de kubanska trotskisterna och enligt Tennants bedömning hade de ”på ett lösligt sätt införlivat [denna teori]”.

”de betonade att i ett land som Kuba skulle den småborgerliga nationalismen till sist upplösas och tvinga dess anhängare att endera sluta upp bakom proletariatet eller bakom kontraevolutionen. I slutet av 1934 och början av 1935 hävdade PBL att det var avgörande att trotskisterna tog till vapen tillsammans med Joven Cuba [Unga Kuba] för att stärka det proletära inflytandet bland de revolutionära nationalisterna, och på så vis göra det mer sannolikt att småborgerskapet skulle hamna på den proletära revolutionens sida än på den pro-imperialistiska reaktionens.”⁵¹

Det var en mycket klarsynt inställning till en av de viktigaste aspekterna av revolutionär strategi i beroende länder i allmänhet och Kuba i synnerhet. Trotskisterna på Kuba var medvetna om att den proletära revolutionens öde i mycket hängde på om betydande delar av den revolutionärt nationalistiska rörelsen och de småborgerligt nationalistiska massorna slöt upp bakom denna revolution. I handling sökte de djärvt efter metoder och taktik som kunde trygga eller underlätta detta.

Inför kontrarevolutionens motoffensiv började de sektorer som stod närmast den småborgerliga nationalismen att lämna PBL för att antingen gå till Unga Kuba, den rörelse Guiteras bildat, eller till den Nationella arbetarkommissionen inom Grau San Martíns Revolutionära kubanska partiet (eller ”det autentiska”). Det partiet vägledades, eller fann sitt

⁴⁸ *Ibid.*, sid. 176-184.

⁴⁹ M Kuchilán, ”Guiteras: acción y pasión revolucionaria”, *Bohemia*, n° 19, 1969, sid. 55.

⁵⁰ ”Entrevista con Pedro Vizcaino”, *Pensamiento Crítico*, n° 39, 1970, sid. 278.

⁵¹ G Tennant, *a.a.*, sid. 120. [sv 84]

berättigande, av en speciell teori, där partiformen ifrågasattes och som förordade ”en väg utanför byggandet av Fjärde internationalen”. Enligt denna teori kunde en sektion av Fjärde internationalen på Kuba bara uppstå på ”intern väg”, dvs genom byggandet av ett revolutionärt marxistiskt parti, men detta skulle ske på ”extern väg”, dvs genom byggande av ett partilöst block mellan revolutionära marxister och revolutionära nationalister.

”Det var i stora drag det perspektiv som den största avdelningen inom PBL, den i Guantánamo, förespråkade sedan partiet bildats i september 1933. Mot slutet av 1934 skulle emellertid en majoritet inom PBL nationellt väcka mer och mer liv i denna teori efter att en ledning, som var alltmer vilse efter en period av nederlag och en rad avhopp, helt förlorat kursen. Det ”anti-imperialistiska” block man implicit talade om handlade i grunden om Unga Kuba, och i början av 1935 hade majoriteten av PBL-medlemmarna svängt över i den riktningen, antingen spontant eller organiserat. Eftersom PBL under en tid hade försvagats numerärt och dess formellt demokratiskt-centralistiska partiorganisation hade genomgått en serie kriser, är det inte så underligt att PBL befann sig i ett tillstånd av förvirring efter nederlaget för generalstrejken i mars 1935.”⁵²

I mars 1935 rapporterade Gastón Medina, PBL:s nye generalsekreterare, följande till sekretariatet för Internationella kommunistiska förbundet:

”På det teoretiska området är teorin om ‘den externa vägen’ en av de första vi måste ta oss an. Denna teori har fått katastrofala följder för partiet, även om ingen kamrat formellt försvarat den ända ut. Det handlar om en latent strömning, som vi tror beror på ledningens oförmåga och tidigare misstag, begångna av såväl Kommunistiska oppositionen som av PBL. (...) I stället för att framhålla ledningens misstag och oförmåga pekas partiet som sådant ut som orsak till misstag och bakslag. Det är orsaken till talet om ‘en extern väg’ utanför partiet som sådant och att partiet måste underordnas denna ‘externa väg’ som enda möjlighet att ‘bilda’ Fjärde internationalen på Kuba. (...) I stora drag hänvisar man till bildandet av ett ‘anti-imperialistiskt block’, eller ett ‘centristiskt block’, som partiet skulle uppgå i, att partiet borde gå med i Unga Kuba, osv. (...) Vi kan inte svara (...) på frågan om de kamrater som förespråkar begreppet ‘den externa vägen’ tror att detta nya ‘block’ skulle kunna vinna över många av de ‘centrister’ som nu är medlemmar av Unga Kuba eller Revolutionära kubanska partiet. Vi själva anser att det är bara om partiet har en riktig politik grundad på enhetsfrontens uppgifter, som dessa båda organisationer kan fås att slå in på rätt kurs.”⁵³

I själva verket nöjde sig PBL inte med en politik för en anti-imperialistisk enhetsfront, utan fortsatte en allt närmare allians med Guiteras och hans rörelse Unga Kuba, som inför den borgerliga och pro-imperialistiska reaktionens framryckning försökte vända utvecklingen och planerade ett väpnat uppror.

Tennant skriver:

”Men även de ‘trotskistiska’ delar av partiet som tidigare avvisat ett direkt uppgående i radikala nationalistiska partier och block, lockades alltmer till att ensidigt inrikta sig på en enhetsfront med Unga Kuba ... Bortsett från det faktum att den taktiska allians som de ingått med Guiteras folk hade en snävare bas och sökte skärpa den revolutionära situationen snarare än att fördjupa den bland bredare sektorer hos städernas och landsbygdens massor, avslöjade perspektivet på ett brett block att även den trotskistiska tendensen betonade att det omedelbara målet var en demokratisk, anti-imperialistisk revolution.”⁵⁴

Genom sina omedelbara uppgifter handlade den kubanska revolutionen just om ”en demokratisk anti-imperialistisk arbetar- och bonderevolution”, som PBL då uttryckte det, men enligt Tennant innebar detta att de kubanska trotskisterna då, precis som före 1933, tenderade att avfärda teorin om den permanenta revolutionen och ansluta sig till teorin om revolution i sta-

⁵² *Ibid.*, sid. 89-90. [sv 62-63]

⁵³ G Capablanca (G Medina), ”Cuba: Crise de direction et courant liquidateur 1932-1935”, *Cahiers Léon Trotsky*, n° 11, 1982, sid. 108-109.

⁵⁴ G Tennant, *a.a.*, sid. 119. [sv 83]

dier, som kunde innebära ett självständigt demokratiskt stadium. Än en gång kommer Tennant inte med några bevis. Allmänt sett är hans kritik av PBL:s politik under denna period bara en upprepning av den kritik som ledningen för Workers Party i USA (WPUS) stod för i sitt brev i januari 1935 till ledningen för PBL. Och eftersom de trotskistiska ledarna i Nordamerika bara hade en högst teoretisk kunskap om de frågor som rörde revolutionen i den beroende periferin av det globala systemet får man behandla innehållet i detta brev varsamt. De nordamerikanska trotskisternas katastrofala ingripande 1941 i debatten inom den trotskistiska rörelsen i Argentina rörande frågan om nationell frigörelse – ett ingripande som skulle avvärja denna rörelse politiskt gentemot nationalismen två år före det enorma uppsvinget för en borgerlig nationalism av masskaraktär i Argentina säger åtskilligt om hur mycket man förstod av dessa frågor.

Gastón Medina Escobar (1909-1938, generalsekreterare i PBL 1935-36)

I själva verket är det svårt att veta något om vilken politik som ledningen för PBL förde under den period som föregick generalstrejken i mars 1935, i synnerhet i vilken utsträckning man rådslagit med Unga Kuba och följt dess inriktning på uppror. Det förefaller ha rört sig om ett mer eller mindre nära samarbete, att PBL mer eller mindre djupt identifierade sig med Unga Kubas militära planer, allt medan man koncentrerade sig på att förbereda generalstrejken, på att under denna strejk, tillsammans med och till och med sida vid sida med Unga Kuba, uppriktiga revolutionära råd som kärnor till den revolutionära makt, som förväntades omvandla dessa organ till ”sovjeter” och på att utarbeta ett gemensamt program för denna makt. Men vi vet för lite för att kunna bedöma denna politik närmare. Den rapport av Gastón Medina, som tidigare citerats, ger en tämligen annorlunda bild: han kritiserar ytterst hårt Unga Kubas politiska inriktning och ger uttryck för en politik, som inte har något med svanspolitik att göra. I själva verket – och det rör sig om en mycket besvärande parallell – uttrycktes denna kritik i termer som i mångt och mycket liknade dem som ledningen för PSP, kommunisterna, riktade mot Fidel Castro och hans kamrater efter deras så kallade ”kuppattade” stormning av Moncada-kasernen 1953. Medina fördömde ”en äventyrspolitik som finner sitt konkreta uttryck i Unga Kuba och, i annan form, också i Revolutionära kubanska partiet”. ”För Guiteras, ledare för Unga Kuba, är grundproblemet tekniskt – militärt, och kan lösas genom att studera Curzio Malaparte. Det är livsavgörande för oss att vara redo inför en sådan kupp om vi vill undvika ett än mer allvarligt nederlag för proletariatet.”⁵⁵

⁵⁵ G Capablanca, *a.a.*, sid. 109.

Det är talande att ledaren för PBL sätter likhetstecken mellan militära frågor i den revolutionära kampen och tekniska frågor.

Det handlade om att vanställa Guiteras inställning på ett karikatyrmässigt sätt. Han var med rätta övertygad om att en generalstrejk gav möjligheter till en avgörande förändring av händelseutvecklingen – kontrarevolutionens offensiv – genom att försätta revolutionen i en position av strategisk motoffensiv, under förutsättning att det ledde till ett väpnat uppror och att den pro-imperialistiska högerens diktatur störtades. Av denna orsak förföljde han desperat strejkkommittén med vädjanden om att den skulle skjuta upp maningen till generalstrejk med två månader, en tidsfrist som han såg som nödvändig för att upprätta en militär apparat för upproret och skaffa vapen åt den. Det finns tillfällen då uppgifter som förefaller vara av teknisk natur blir mycket politiska. Guiteras misslyckades: i direkt strid med hans inställning stödde Arbetarfederationen i Havanna, som politiskt leddes av PBL, uppmaningen till strejk utan att bekymra sig om de militära aspekterna. Vi känner inte till hur det beslutet fattades, framför allt inte om det föregicks av något politiskt beslut från ledningen för PBL. Hur som helst utlöste det en helt ny dynamik: ledningen för kommunistpartiet, som blev orolig för att hamna utanför ledningen för strejkrörelsen och att nationalisterna och trotskister skulle ta över den, och beordrade sin landsorganisation, den största, att ansluta sig till generalstrejken. Guiteras, som ställdes inför fullbordat faktum när strejken inletts, beslutade sig, med eller mot sin vilja, att stödja den samtidigt som han ville ha en tidsfrist på åtta dagar för att kunna ge Unga Kuba någon form av möjlighet att förbereda och beväpna i varje fall några viktiga delar av militärapparaten. Strejken, som var dåligt förberedd, kaotisk och bara partiell, var över på fyra dagar och banade väg för en blodig och omfattande repression mot arbetarrörelsen och den folkliga rörelsen och ledde till ett definitivt nederlag för revolutionen. ”Kuppmakaren” Guiteras hade haft rätt: det var inte rätt att mana till generalstrejk – och, framför allt, de sektorer PBL som leddes inom fackföreningsrörelsen skulle inte ha påskyndat utlösningen av strejken genom att ställa sig bakom denna maning – när de ”tekniska” villkoren för att förvandla strejken till ett uppror inte förelåg.

Enligt castristernas sätt att framställa revolutionen på 1930-talet ledde Guiteras´ död i strid i maj 1935, när kontrarevolutionen härjade som värst, till ”att den man försvann, som hade insett vilken som var den riktiga strategin för att ta makten och den offentliga personlighet som skulle ha kunnat ena den revolutionärt marxistiska strömningen med icke marxistiska revolutionära krafter i en gemensam rörelse”.⁵⁶ Det verkar som även de trotskister som valt ”den externa vägen” genom att gå med i Unga Kuba hade samma syn på Guiteras, även om de hävdade att detta val gav dem en möjlighet att visa sin förmåga att leda den revolutionära rörelsen. Anhängarna till ”den externa vägen” satsade på att den revolutionärt nationalistiska strömningen skulle bestå, när man planerade att utlösa det väpnade upproret och att den samtidigt skulle utvecklas i socialistisk riktning. Men de bortsåg från att när kontrarevolutionen gick framåt kunde försök till uppror inte knytas till massrörelsen och därmed fick något desperat kuppattat över sig, samtidigt som det inom den revolutionärt nationalistiska strömningen dominerade tendenser som skulle leda till att den skulle upplösas och framför allt att den gick åt höger och inte åt vänster. Efter att ha slutit en uppgörelse med Revolutionära kubanska partiet (det autentiska) i syfte att starta ett väpnat uppror och att de tillsammans upprättat ”det högsta revolutionära rådet” försvann Unga Kuba snabbt in i detta parti, som var mer till höger och mer moderat än den organisation Guiteras bildat – och trots att man hade betydande förankring inom arbetarrörelsen – och som tillhörde det borgerliga lägret.

⁵⁶ J A Tabares del Real, *La revolución del 30: sus dos últimos años*, La Habana, Editorial de Ciencias Sociales, 1975, sid. 314.

Sammanfattning: Bokslut över ”den externa vägen”

Den politiska konjunkturen – en revolutionär situation – då de mest revolutionära tendenserna inom den småborgerliga nationalismen kunde hamna i det proletärt revolutionära lägret var över. Även om trotskisternas inträde – i organiserad form givetvis – i Unga Kuba var en lämplig taktik, något som var fullt tänkbart, borde detta ha skett under den revolutionära situationen, när den revolutionära nationalismen radikaliserades i anti-kapitalistisk och pro-socialistisk riktning och samarbetade med arbetarnas och massornas kamp. Att göra det i en kontrarevolutionär situation utgjorde ett ganska billigt politiskt misstag. Men även efter ett sådant misstag kunde trotskisterna ha reducerat skadorna: eftersom en majoritet av medlemmarna av PBL ville gå över, och även gjorde det, till Det unga Kuba, borde detta ha skett på ett centralt organiserat sätt och genom att man behållit en organiserad tendens, för bara den formen av inträde hade gjort det möjligt att bevara partiet och också kunnat göra det möjligt med ett centralt organiserat lämna denna organisation, när man kollektivt insett att denna taktik varit ett misstag. Majoriteten av medlemmarna av PBL gick med i Unga Kuba på ett oorganiserat sätt, individuellt eller gruppvis, mot uppfattningen hos en partiledning, som klamrade sig fast vid en vägran att underkasta sig uppfattningen hos en majoritet, som för övrigt av inte helt klara orsaker inte kom till uttryck inom partiet på något regelrätt sätt. Majoritetsströmningen förespråkade en tänkt, och omöjlig, ”extern väg” för att bygga Fjärde internationalen och utgjorde i själva verket en likvidatorisk strömning.

Det är välbekant att nederlag för revolutioner och segrar för kontrarevolutioner ofta åtföljs av att mer eller mindre starka likvidatoriska strömningar framträder och växer sig starka inom revolutionära partier och som ifrågasätter – något som också skedde inom den trotskistiska rörelsen på Kuba – partiets form. Men nederlagen för revolutionen är inte huvudorsaken till att dessa strömningar växer fram. De avslöjar och aktiverar en tendens som ligger latent i dessa partier. I fallet PBL avslöjar den likvidatoriska strömningens styrka den småborgerliga nationalismens roll i partiet. Vi understryker: den visar inte på nationalismens betydelse i allmänhet, utan en särskild form av nationalism; det faktum att i det fall av nationalism då en kombination av proletär och småborgerlig nationalism föreligger är det den senare som kommer att dominera. PBL:s vägran att inrikta sig på en arbetarenhetsfront med kommunistpartiet och att PBL, tillsammans med småborgerliga nationalistiska organisationer, deltog i direkta attacker på detta parti i samband med begravningen av Mella är ett talande exempel på detta.

Varken under revolutionen 1933, eller senare, kunde arbetarrörelsen på Kuba frigöra sig från småborgerlig nationalism, som etablerat sin dominans över denna rörelse under det sista självständighetskriget genom kopplingen mellan José Martí och Kubas revolutionära parti och de kubanska arbetarna inom tobaksindustrin i Tampa och Cayo Hueso. Även ett parti som PBL, som tillhörde den internationella trotskistiska rörelsen, dukade under för denna dominans. Men det måste preciseras hur detta skedde, eftersom Gary Tennant rör ihop alltför mycket i denna fråga.

För det första, tvärtemot vad han påstår, står det inte alls klart att den trotskistiska rörelsen på Kuba, genom trycket från den småborgerligt revolutionära nationalismen, tenderade att bortse från arbetarklassens ledande roll i den nationellt demokratiska revolutionen, dvs den proletära revolutionen, och godta en strategi med revolution i stadier. Det är högst sannolikt att sådana tendenser fanns inom denna rörelse. Men det var precis genom att man stod för en oavbruten, utan några stadier, ”permanent” utveckling av den nationellt demokratiska revolutionen till en socialistisk revolution, som trotskisterna, också i varje fall en stor och ideologiskt inflytelserik del av anhängarna till ”den externa vägen”, ”smittade ner” den revolutionärt nationalistiska rörelsen. Denna ”smitta” utgjorde de kubanska trotskisternas viktigaste och mest varaktiga

bidrag.

För det andra, tvärtemot vad Tennant gör gällande, var de kubanska trotskisterna helt korrekt övertygade, i synnerhet de som valt ”den externa vägen”, om att den revolutionärt nationalistiska rörelsen utgjorde en oundgänglig del av den politiska ledningen för revolution och att det var möjligt att den, vid en väpnad konflikt med borgarstaten, skulle ansluta sig till den proletära revolutionen och att det gällde att vinna över den för denna revolution. Trotskisternas enda, men allvarliga, misstag bestod i deras oförmåga att hävda sitt eget politiska oberoende gentemot den revolutionära nationalismen och att de senare skulle gå in i och upplösas i den, och därmed i att de övergav målet att i egenskap av uttalad politisk kraft ingå i ledningen för revolutionen. Det säger sig självt att i en gynnsam situation, särskilt i ett läge då den nationalistiska rörelsen radikaliserades, var politiskt oberoende inte oförenligt med att som organiserad tendens gå med i denna rörelse. Tennants synsätt gör att han inte kan redovisa de motsättningar som tärde på och trasade sönder den trotskistiska rörelsen på Kuba.

”Erfarenheten visar att det är mycket lättare och mer fruktbarande att gå från revolutionär nationalism till marxism än tvärtom”

konstaterar Régis Debray i en av de bästa studierna av de problem de revolutionära rörelserna i Latinamerika står inför.

”De nationalistrevolutionärer däremot, som kommer fram till marxismen och till den proletära socialismen kan behålla sin anknytning till massorna samtidigt som de vinner en bestämd klasståndpunkt, ett nytt teoretiskt vapen och en internationell medvetenhet; framför allt kan de vinna över massorna till denna klasståndpunkt, till denna vetenskapliga ideologi, till denna internationalistiska solidaritet.”

De som däremot går från marxism och internationell socialism till småborgerligt revolutionära nationalistiska rörelser

”löper vanligen risken att kasta bort det bästa i en teori utan att i gengäld vinna någon genklang hos folket. De förlorar allt det värdefullaste de ägt utan att vinna någonting av vad de saknat, och många byter bort en dogmatisk sekterism mot ett improduktivt medlöperi i kölvattnet efter ett populistiskt ledarskap som inte har någon användning för dem.”⁵⁷

Som vi redan konstaterat, är det inte den revolutionära teorin, i synnerhet den permanenta revolutionens, som den trotskistiska rörelsen på Kuba sålde ut (i varje fall gäller detta en viktig och ideologiskt inflytelserik del av denna rörelse), när den gick med i den nationalistiska rörelsen. Men man sålde ut sitt parti och med det den politiska självständigheten. Och om den inte förlorade det mest värdefulla man hade handlade det hur som helst om en enorm förlust.

1966 sade Amílcar Cabral, ledare för befrielseörelsen i portugisiska Guinea och en av de största revolutionärerna i Afrika, att ledningarna för de småborgerligt nationella rörelserna för de nationellt demokratiska rörelserna till det yttersta, dvs till en socialistisk revolution.

”Den revolutionära småbourgeoisin måste vara i stånd att begå självmord som klass och återuppstå som revolutionär arbetare. Detta alternativ – förråda revolutionen eller begå självmord som klass utgör dilemmat för småbourgeoisin inom den nationella befrielsekampens allmänna ram.”⁵⁸

Carlos Rafael Rodríguez, f d ledare för kommunistpartiet på Kuba och senare en av de främsta ledarna inom castrismens revolutionära regim, har sagt att Cabrals uppfattning i

⁵⁷ R Debray, (*Les épreuves du feu: La critique des armes 2*) Eldprovet – Kritik av vapnen 2, Paris, Seuil, 1974, sid. 250. Sv. uppl 1977 [I den svenska översättningen av Debrays bok så har man av någon anledning utelämnat resten av meningen efter semikolonet i citatet om nationalistrevolutionärerna]

⁵⁸ A Cabral, ”Discurso en representación de las delegaciones de las colonias portuguesas en la Conferencia Tricontinental”, i *Lecturas de filosofía*, Universidad de la Habana, Departamento de Filosofía, 1966.

många och mycket avspeglade erfarenheterna inom den kubanska revolutionen 1959,⁵⁹ något som förefaller högst sannolikt. Men Cabral hade bara delvis rätt: under en nationellt demokratisk revolution kan det bli möjligt för ledningen för en småborgerligt revolutionär ledning att ”begå självmord som klass”, men det kommer alltid – för att uttrycka det så – att ske ”ofullständigt”. När den övergår till den proletära revolutionen och, i så måtto, ”begår självmord som klass” sker det med hela bohaget. Den gör det för att ha rätt att svara för bouppteckningen. Den genomsyrar denna revolution med de kvaliteter den behöver: viljan till väpnad kamp och kunna storma ett kulsprutenäste, smaken för heroiska dåd, förmågan att spetsa till revolutionära kriser genom väpnade aktioner och fullborda villkoren för en revolution (Che Guevara: ”det går inte alltid att vänta på att alla villkor är uppfyllda för att göra revolution: upprorets kärna kan skapa dem”). Men den genomsyrar också den proletära revolutionen med sina egna klassmässiga laster och tvingar på den sina egna klassmässiga begränsningar.

En revolutionärt marxistisk strömning inom arbetarrörelsen, som i likhet med de kubanska trotskisterna avsäger sig sin politiska självständighet och slår en på ”en extern väg” är dömd att lösas upp inom den småborgerligt revolutionära nationalistiska rörelsen kan bidra till att ”inifrån” vinna över denna rörelse för den proletära revolutionens sak. Men genom att välja denna väg avsäger den sig möjligheterna att hindra denna från att påtvinga den proletära rörelsen sina begränsningar och småborgerliga deformationer.

Översättning (från franska): *Björn Erik Rosin*

Lästips

Gary Tennant, [Karibiens dolda pärla - trotskismen på Kuba](#)

Kommentarer/recensioner:

Tim Wolforth, [Trotskismen på Cuba](#)

Martin Fahlgren, [Reflexioner om strategi och taktik utifrån Tennants arbete om Kuba och trotskismen](#)

Kuba och trotskismen efter revolutionens seger:

Joseph Hansen, [Trotskismen och den kubanska revolutionen: ett svar till Hoy](#) (1962)

Joseph Hansen, [Stalinism eller trotskism i den kubanska revolutionen](#) (1966)

Barry Sheppard, [Castro angriper trotskismen](#)

Martin Fahlgren, [Om Castros Kuba och trotskismen](#)

[Celia Hart – en kubansk trotskist.](#)

Se även: Michael Löwy, [Marxismen i Latinamerika.](#)

⁵⁹ C R Rodríguez, *Cuba en el tránsito al socialismo 1959-1963*, La Habana, Editora Política, 1979, s. 75